

Spomendan sv. Ivana Pavla II.

Grabovac, Lucija

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Catholic Faculty of Theology / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:120:793457>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-29**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET U ĐAKOVU

SPOMENDAN SVETOG IVANA PAVLA II.

Diplomski rad

Mentor:

Izv. prof. dr. sc. Zvonko Pažin

Student:

Lucija Grabovac

Đakovo, 2020.

Sadržaj

Sažetak.....	2
Summary.....	3
Uvod.....	4
1. Pregled papinstva svetog Ivana Pavla II. i njegov odnos prema Crkvi u Hrvata	5
1.1. Karol Wojtyła – biografija.....	5
1.1.2. Svećenstvo i biskupstvo Karola Wojtyle.....	6
1.2. Karol Wojtyła kao papa Ivan Pavao II.	7
1.2.1. Ivan Pavao II. kao papa mladih	8
1.2.2. Enciklike Ivana Pavla II.	9
1.2.3. Ivan Pavao II. - utemeljitelj svetkovine Božjega milosrđa.....	10
1.3. Papa Ivan Pavao II. i Crkva u Hrvata	11
1.3.1. Uloga Ivana Pavla II. u međunarodnom priznanju Republike Hrvatske.....	11
1.3.2. Pohodi pape Ivana Pavla II. Hrvatskoj	12
1.3.2.1. Prvi pastoralni pohod pape Ivana Pavla II. Hrvatskoj	12
1.3.2.2. Drugi pastoralni pohod pape Ivana Pavla II. Hrvatskoj	13
1.3.2.3. Treći pastoralni pohod pape Ivana Pavla II. Hrvatskoj	14
2. Analiza misnih molitava.....	15
2.1. Zborna molitva	15
2.2. Darovna molitva	18
2.3. Popričesna molitva	21
3. Misna čitanja.....	23
3.1. Drugo čitanje: Ef 4, 1-13	24
3.2. Psalam 96, 1-3.7.8a.9-10a.c.....	28
3.3. Evanđelje: Iv 21, 15-17	29
4. Dodatak – sveti Ivan Pavao II. o pastirskoj službi	31
Zaključak	33
Bibliografija.....	35

Sažetak

U ovom radu bavit ćemo se svetim Ivanom Pavlom II., točnije njegovim spomendanom koji se slavi 22. listopada. Rad se sastoji od četiri dijela. U prvom dijelu prikazat ćemo Ivana Pavla II. kao osobu i kao papu. Posebno ćemo se osvrnuti na njegov odnos prema Crkvi u Hrvata i njegove posjete Hrvatskoj. U drugom dijelu prikazat ćemo misne molitve za spomendan Ivana Pavla II. Prikazat ćemo zbornu, darovnu i popričesnu molitvu i uz svaku ćemo napisati komentar. Molitve posebno posvećuju pažnju ljubavi, milosrđu, pouzdanju i zahvalnosti. Treći dio će govoriti o liturgijskim čitanjima toga dana i važnosti Božje riječi u liturgiji. Čitanja govore o važnosti zajedništva, a evanđelje toga dana posebno govori o pastirskoj službi koju Isus daje Petru. Posljednji dio jest dodatak koji će prikazati kakvo je viđenje samog svetog Ivana Pavla II. o pastirskoj službi, što se nadovezuje uz već spomenuto evanđelje.

Ključne riječi: spomendan sv. Ivana Pavla II, Crkva u Hrvata, misne molitve, milosrđe, liturgijska čitanja, pastirska služba.

Summary

In this work we will deal with St. John Paul II, specifically his memorial day, which is celebrated on October 22nd. The work consists of four parts. In the first part we will depict John Paul II as a person and as pope. We will take a special look at his relationship with the Church in Croatia and his visits to Croatia. In the second part, we will display mass prayers for the commemoration of John Paul II. We will present a choral, giftful and posh prayer and we will write a comment with each. Prayers in particular pay attention to love, mercy, trust and gratitude. The third part will speak of the liturgical readings of that day and the importance of the Word of God in the liturgy. The readings speak of the importance of communion, and the gospel of that day speaks in particular of the shepherd's service that Jesus gives Peter. The last part is an addition that will show the vision of St. John Paul II himself of the shepherd's service, which is supplemented by the gospel mentioned above.

Key words: memorial day of st. John Paul II., Church in Croatia, mass prayers, mercy, liturgical readings, Shepherd's Service.

Uvod

Tema ovoga rada je spomendan Ivana Pavla II. Svetim je proglašen 2013. godine, a liturgijski se spomendan slavi 22. listopada.

Rad je podijeljen u četiri dijela. Prvi dio rada govori o osobi Ivana Pavla II., o njegovoj obitelji, njegovom svećenstvu, biskupstvu i njegovom papinstvu. Ivan Pavao II. bio je osobito blizak hrvatskom narodu. Prvi dio rada podijeljen je u dva dijela od kojih drugi govori upravo o povezanosti Hrvata i pape Ivana Pavla II. i njegova tri posjeta Hrvatskoj.

Drugi dio se bavi misnim molitvama za spomendan svetog Ivana Pavla II. Prikazat ćemo zbornu, darovnu i popričesnu molitvu. Prije samog teksta molitve prvo ćemo razložiti bitna obilježja određene molitve, a potom ćemo prikazati tekst molitve na latinskom i hrvatskom. Nakon svake molitve komentirat ćemo tekst i protumačiti glavne pojmove.

Treći dio rada donosi misna čitanja. Prikazat ćemo poslanicu, evanđelje i pripjevni psalam.

U posljednjem dijelu donosimo osvrt samog Ivana Pavla II. koji govori o ulozi pastira tj. biskupa i svećenika općenito.

1. Pregled papinstva svetog Ivana Pavla II. i njegov odnos prema Crkvi u Hrvata

1.1. Karol Wojtyła – biografija

Karol Jozef Wojtyła rodio se 18. svibnja 1920. godine u malenom gradiću Wadowice, nedaleko od Krakowa u Poljskoj. Ime Karol dobio je po svome ocu, a ime Jozef po austro-ugarskom kralju Franji Josipu. Kršten je 20. lipnja 1920. godine. Kasnije je, komentirajući taj događaj, rekao da su ga roditelji htjeli preporučiti zaštitu sv. Karla Boromejskoga te da svetac čije ime dobivamo svakoga od nas uvjerava u to da smo postali dionici Božjeg sinovstva. Od milja su ga zvali Lolek. Njegov otac, Karol Wojtyła, bio je profesionalni vojnik, a majka Emilija bila je učiteljica i krojačica. Imao je brata Edmunda, liječnika, koji je prerano preminuo 1932. godine i sestru Olgu koja je preminula ubrzo nakon rođenja. U Wadowicama je završio osnovnu školu i klasičnu gimnaziju. U 9. godini života doživljava majčinu smrt, nakon čega mu otac preuzima ulogu majke i postaje životni vodič. Bio je izvrstan učenik koji voli sport, igru i izlete.¹ U prvom razredu gimnazije upoznaje svećenika Kazimierza Figlewicza koji mu je predavao vjeronauk. Zahvaljujući njemu se približio župi i postao je ministrant.

U gimnazijskom razdoblju od velike mu je važnosti bila ljubav prema književnosti, posebice ona prema dramskoj književnosti i prema kazalištu.² Godine 1938. Karol upisuje Filozofski fakultet u Krakovu i počinje studij filozofije i polonistike. Kao student ubrzo se počeo baviti izvanstudijskim aktivnostima. U proljeće je, zajedno sa svojim prijateljima, osnovao kazališnu skupinu „Studio 39“. U Krakovu je stvorio svoj svijet. Međutim, iako je bio druželjubiv i isticao se u kazališnoj skupini, imao je svoj put. Tada je na njega utjecaj imao Jan Tyranowski koji je svoje poglede na život bazirao na djelima sv. Ivana od Križa i nekih drugih vjerskih mislilaca i pisaca. Također je osnovao omladinsko katoličko udruženje čiji je predsjednik postao Wojtyła.

Studentski život Karola Wojtyły naglo je prekinuo drugi svjetski rat. Nacisti su sve profesore Jagelonskog sveučilišta, čiji je student bio i Karol, pozvali na razgovor te su ih naposljetku pred studentima odveli u koncentracijski logor Sachsenhausen iz kojega se neki nisu nikada vratili. Budući da je Hitler htio uništiti inteligenciju, udario je i po poljskoj Crkvi i svećenstvu. Poljska Crkva je trpjela s narodom što ju je još više zbližilo s narodom i dalo joj

¹ Usp. A. BADURINA, Poznavali smo sveca, u: *Ivan Pavao II. - putnik, suputnik i navjestitelj*, Zadar, 2015., 11-30., ovdje 12.

² Usp. IVAN PAVAO II., *Autobiografija*, Zagreb, 2003., 19., 22.

još jaču snagu u događanjima s vlastima nakon rata. Vezano uz odnos naroda i Crkve, Wojtyła je kao pomoćni biskup zapisao slijedeće: „U vrlo teškim vremenima kad je Poljska bila okupirana ili podijeljena, kršćansko nam je nasljeđe naše kulture, naše povijesti, omogućilo da preživimo.“

U to je vrijeme Karolu glavna briga bila da sebi nađe posao. Pronašao ga je u kamenolomu kemijske tvornice Solvay kod Zakrzoweka u blizini Krakova. Ipak, i u to vrijeme, njegova ljubav bila je kazalište. „Studio 39“ u to je vrijeme bio obnovljen, a Karol Wojtyła odigrao je nekoliko glavnih uloga u kazališnim djelima poznatih poljskih dramatičara i pjesnika. U to je vrijeme kod Wojtyły sazrela važna životna odluka. Odlučio je postati svećenik. Neki smatraju da je na tu odluku utjecala smrt njegova oca koji je umro u 62. godini života. Wojtyła je kao sjemeništarc preko dana radio u tvornici da ne izgubi radnu knjižicu i da ne bude deportiran u Njemačku, a navečer je studirao teologiju. U ljeto 1944. godine dvostruki je život završio i nakon što se preselio u Nadbiskupski dvor, zajedno sa ostalim pitomcima, prekinuo je sa radom u tvornici Solvay i potpuno se posvetio studiju.³

1.1.2. Svećenstvo i biskupstvo Karola Wojtyły

Karol Wojtyła za svećenika je zaređen 1. studenog 1946. godine. Budući da je Karol bio najizvršnji student, nadbiskup Saphiena je odlučio ubrzati Wojtyłino ređenje kako bi ga mogao poslati na daljnji studij u Rim. Nakon samo dvadeset i četiri sata Karol je služio svoju prvu svetu misu u wawelskoj katedrali. Kada je započeo svoju prvu misu bio je ganut, uznemiren i posve obuzet onim što se spremao učiniti. Znao je da će svakodnevno slavljenje euharistije postati središtem njegova života.⁴

Krajem studenog 1946. godine Karol odlazi na studij u Rim. U Rimu je bio dvije godine, a doktorski rad na Angelicum je obranio početkom srpnja 1948. Preko Rima njegovo je svećeništvo dobilo novu europsku i univerzalnu dimenziju. Nakon studija vratio se u Poljsku. Bio je poslan u seosku župu Niegowió. Nakon te službe postaje studentski kapelan u župi svetog Florijana u Krakovu. Tamo se bavio katehizacijom u višim razredima gimnazije i pastoralnom brigom za studente. Kroz župu svetog Florijana ulazio je u problematiku poljske Crkve i u život Krakovske nadbiskupije.⁵

³ Usp. A. NOVAK, *Papa Karol Wojtyła: politički portret i biografija*, Zagreb, 1984., 42-49.

⁴ Usp. G. F. SVIDERCOSCHI, *Karol Wojtyła. Biografija Ivana Pavla II. Od rođenja do izbora za papu*, Zagreb, 2005., 134-138.

⁵ Usp. IVAN PAVAO II., *Autobiografija*, 71-77.

U 38. godini života Karol Wojtyła bio je izabran za biskupa. Vijest o tome stigla mu je dok je sa svojim mladima bio na izletu u Mazurima. Za biskupa je zaređen 28. rujna 1958. godine. Biskupskom je radu bio predan jednako duboko kao što je bio nekada znanstvenom radu. Bio je uvijek usmjeren na vjernike svoje biskupije, no isto je tako i dalje bio posvećen intelektualnom radu, promišljanju i pisanju. Biva imenovan nadbiskupom 13. siječnja 1964. i sudjeluje na Drugom vatikanskom koncilu, gdje je dao svoj doprinos, posebice u pisanju broja 26 pastoralne konstitucije *Gaudium et spes*. Papa Pavao VI. proglašava ga kardinalom 26. lipnja 1967. Kao kardinal sudjelovao je na pet skupština Biskupske sinode prije nego je postao papa.⁶

1.2. Karol Wojtyła kao papa Ivan Pavao II.

Prethodnik pape Ivana Pavla II. bio je papa Ivan Pavao I. koji je preminuo nakon samo trideset i tri dana pontifikata u rujnu 1978. godine. Nakon njegove smrti za papu je 16. listopada 1978. izabran Karol Wojtyła. Osim što je nakon dugo vremena bio papa koji nije talijanskog podrijetla, papa Ivan Pavao II. bio je prvi papa slavenskog podrijetla. Svoje ime odabrao je u čast pape Ivana XXIII. i pape Pavla VI. Njegov pontifikat je trajao dvadeset i sedam godina, kraće jedino od papinske službe Pija IX. koja je trajala trideset i dvije godine. Karol Wojtyła bio je papa koji se u prvom dijelu svoje službe oštro suprotstavljao komunizmu, a nakon pada komunističkog režima svoje je kritike usmjerio prema kapitalizmu.⁷

Kao geslo papinog pontifikata može se uzeti poziv koji je uputio na svojoj svečanoj inauguraciji: „Ne bojte se! Otvorite, štoviše, širom otvorite vrata Kristu!“. Taj je poziv bio upućen svima, ne samo kršćanima. Tim je riječima papa htio osnažiti i ohrabriti sve narode. Riječi *ne bojte se* bile su snaga i samog pape koje su proizlazile iz samog evanđelja. Kao papa istakao se svojom skromnošću, poniznošću i otvorenošću za sve ljude. Bio je papa misionarskog duha, puno je putovao i donosio evanđelje ljudima na svim kontinentima. Pontifikat mu se razlikovao od prethodnih zbog toga što on nije bio toliko papa kao izraz vlasti i institucije već je više bio karizmatički i misionarski papa. Zahvaljujući svojim putovanjima uspio je uspostaviti ponovno odnos sa židovstvom i islamom, iako je on uvijek bio izložen novim komplikacijama.

⁶ Usp. A. BUJAK, M. MALINSKI, *Ivan Pavao II.*, Zagreb, 1980., 54-74.

⁷ Usp. R. RUSCONI, *Sveti pape*, Zagreb, 2014., 51-53.

Dana 13. svibnja 1981. na papu Ivana Pavla II. izvršen je atentat od kojega se uspješno oporavio. Za papu je taj čin usko povezan sa trećom tajnom Gospe Fatimske. U tom viđenju papa je prepoznao vlastitu sudbinu. Taj je metak umetnut u krunu kipa Gospe Fatimske.⁸

1.2.1. Ivan Pavao II. kao papa mladih

Iz bogate baštine pape Ivana Pavla II. posebna se pozornost pridaje njegovim susretima s mladima, posebice Svjetskom danu mladih kojeg je Ivan Pavao II. sam utemeljio. Sveti Otac je u mladima prepoznao lice Crkve, njeno poslanje i obnovljenu mladost duha. Za brojne susrete pape i mladih možemo reći da je to bio providonosni pastoralni događaj koji je omogućio brojnim mladim ljudima da javno ispovjede svoju vjeru. U svim susretima, posebno onim svjetskim, papa se pojavljuje kao kateheta sa svojim propovijedima, komentarima i gestama. Kada Ivan Pavao II. govori o Svjetskom danu mladih, on ističe da ga nije utemeljio on, nego mladi.⁹

Na početku svojeg pontifikata, 22. listopada 1978. godine, Ivan Pavao II. izrekao je poznate riječi koje jasno izriču njegov stav prema mladima: *Vi ste budućnost svijeta, nada Crkve! Vi ste moja nada!* Također, prema mnogim medijima, papa je i završio svoj pontifikat misleći na mlade: *Tražio sam vas, i vi ste došli. Hvala vam!* U papinim susretima s mladima, otpočetak se mogao primijetiti uzajamni odnos simpatije i povjerenja. Papa je tražio mlade, uvijek im je išao u susret. Na svojim putovanjima uvijek je tražio da se sa njima posebno susretne. Koristio je svaku priliku kako bi mladima navijestio radosnu vijest, da je Isus Krist jedini spasitelj: *Krist je sigurnost vaše mladosti i izvor vaše radosti. U njemu, vječno mladom, susrest ćete pobjedu života nad smrću, istine nad lažju, ljubavi nad mržnjom i nasiljem.* Poziva ih da se ne mire s polovičnim životom, znajući da su mladi sposobni od svojeg života učiniti pravo remek djelo. Ivan Pavao II. je, osim sa mladim katolicima, u zemljama koje je posjetio imao i poseban susret sa svim mladima, uključujući i mlade koji nisu bili katolici.¹⁰

⁸ Usp. S. DZIWIŠZ, *Život s papom*, Split, 2008., 75-138.

⁹ Usp. V. MANDARIĆ, *Mladi – nada Crkve i svijeta*, u: *Ivan Pavao II., poslanje i djelovanje* (zbornik), Zagreb, 2007., 183-196.

¹⁰ Usp. V. MANDARIĆ, *Pastoralni projekt za mlade Ivana Pavla II.*, u: *Bogoslovska smotra*, 76 (2006.) 1., 123-145., ovdje 124-125.

1.2.2. Enciklike Ivana Pavla II.

Ivan Pavao II. napisao je četrnaest enciklika. Možemo ih podijeliti prema skupinama sličnih tematika. Prije svega imamo trojstveni triptih koji je nastao između 1979. i 1986. godine. Triptih obuhvaća enciklike: *Redemptor hominis*¹¹ koja se bavi temom čovjeka, *Dives in misericordia*¹² koja proučava temu Boga Oca i *Dominum et vivificantem*¹³ koja govori o Duhu Svetomu. Ove, trojstvene enciklike, temelj su i polazište svim ostalim enciklikama.¹⁴

Socijalnim enciklikama pripadaju sljedeće: *Laborem exercens*¹⁵, *Sollicitudo rei socialis*¹⁶ i *Centesimus annus*¹⁷. Ove enciklike pisane su u razdoblju između 1981. i 1991. godine. Tri socijalne enciklike primjenjuju papinu antropologiju na socijalnu problematiku našega stoljeća. U središtu ovih triju enciklika je čovjekovo dostojanstvo koje je uvijek cilj, a nikada sredstvo.¹⁸

Enciklike koje se bave temom Crkve jesu slijedeće: *Slavorum apostoli*¹⁹ iz 1985. godine koja govori o ekumenskim nastojanjima, zatim *Redemptoris missio*²⁰ iz 1987. koja govori o misijskom poslanju, *Ut unum sint*²¹ iz 1995. govori također o ekumenizmu. U eklezijalne enciklike ubrajaju se još i *Ecclesia de Eucharistia*²² iz 2003. koja promatra Crkvu iznutra i *Redemptoris Mater*²³ iz 1987. koja govori o Marijinom majčinskom liku u Crkvi.²⁴

Enciklika *Veritatis Splendor*²⁵ (*Sjaj istine*) završena je 6. kolovoza na blagdan Preobraženja Gospodnjega 1993. godine, no javnosti je predstavljena 5. listopada iste godine. Enciklika je bogata sadržajem, sastoji se od tri poglavlja, a osobiti se značaj pridaje drugom poglavlju koje se sastoji se od četiri dijela. Enciklika se bavi znanstvenom raspravom o

¹¹ Usp. PAPA IVAN PAVAO II., *Otkupitelj čovjeka; Redemptoris hominis*, Dokumenti 56, Zagreb, 1996.

¹² Usp. PAPA IVAN PAVAO II., *Bogat milosrđem; Dives in misericordia*, Dokumenti 61, Zagreb, 1994.

¹³ Usp. PAPA IVAN PAVAO II., *Gospodina i životvorca; Dominum et vivificantem*, Dokumenti 87, Zagreb, 1997.

¹⁴ Usp. J. RATZINGER, *Ivan Pavao II. Moj ljubljani prethodnik*, Split, 2008., 37-41.

¹⁵ Usp. PAPA IVAN PAVAO II., *Enciklika o radu; Laborem exercens*, Dokumenti 63, Zagreb, 2003.

¹⁶ Usp. PAPA IVAN PAVAO II., *Socijalna skrb; Sollicitudo rei socialis*, Dokumenti 89, Zagreb, 1998.

¹⁷ Usp. PAPA IVAN PAVAO II., *Stota godina; Centesimus annus*, Dokumenti 128, Zagreb, 2001.

¹⁸ Usp. J. RATZINGER, *Ivan Pavao II. Moj ljubljani prethodnik*, Split, 2008., 37.,43.

¹⁹ Usp. PAPA IVAN PAVAO II., *Slavenski apostoli, Slavorum apostoli*, Dokumenti 76, Zagreb, 1985.

²⁰ Usp. PAPA IVAN PAVAO II., *Enciklika o trajnoj vrijednosti misijske naredbe; Redemptoris missio*, Dokumenti 96, Zagreb, 1991.

²¹ Usp. PAPA IVAN PAVAO II., *Da budu jedno; Ut unum sint*, Dokumenti 104, Zagreb, 1995.

²² Usp. PAPA IVAN PAVAO II., *Enciklika o euharistiji i njenu odnosu prema Crkvi; Ecclesia de Eucharistia*, Dokumenti 134, Zagreb, 2003.

²³ Usp. PAPA IVAN PAVAO II., *Enciklika o blaženoj Djevici Mariji u životu Crkve na putu; Redemptoris mater*, Dokumenti 85, Zagreb, 1994.

²⁴ Usp. J. RATZINGER, *Ivan Pavao II. Moj ljubljani prethodnik*, Split, 2008., 37.,44.

²⁵ Usp. PAPA IVAN PAVAO II., *Odsjaj istine; Veritatis splendor*, Dokumenti 107, Zagreb, 2008.

temeljnim sustavima moralne teologije, a u enciklici se također nalaze i tekstovi ispunjeni duhovnošću. Enciklika završava molitvom Mariji, Majci milosrđa.²⁶

*Evangelium vitae*²⁷ (*Dostojanstvo života*), jedanaesta enciklika pape Ivana Pavla II., bavi se nepovredivošću i vrijednošću ljudskoga života. Enciklika se sastoji od četiri dijela i govori o teškim povredama života u današnjem svijetu. Ona brani ljudski život i u toj obrani čvrsto stoji. Enciklika je također i zahtjev upućen ljudima u Božje ime da svaki ljudski život poštuju i brane. *Evangelium vitae* želi upozoriti na probleme svjetskih razmjera koji imaju odraza i na budućnost čovječanstva.²⁸

Trinaesta enciklika pape Ivana Pavla II. jest enciklika *Fides et ratio*²⁹ (*Vjera i razum*). Enciklika je objavljena 14. rujna 1998. godine. Ona sadrži sedam poglavlja, uz uvod i zaključak i bavi se složenom problematikom odnosa vjere i razuma. Enciklika želi kroz prikaz odnosa vjere i razuma dati smjer tom odnosu i novom tisućljeću, tj. nama danas.³⁰ Papa Ivan Pavao II. govori kako se vjera i razum međusobno nadopunjuju. Vjera koja ne stoji pod svjetlom razuma propada u puku tradiciju. Vjeri je razum nužan. Vjera nikako nije protiv razuma, već ga ona potiče da zahtjeva od sebe velike stvari za koje je stvoren.³¹

1.2.3. Ivan Pavao II. - utemeljitelj svetkovine Božjega milosrđa

Isus o svome milosrđu govori sv. Faustini iz Poljske kojoj se objavljuje i o čemu ona piše u svome Dnevniku. Isus od sestre Faustine traži dvije stvari. Prva je slika koja prikazuje Njega Uskrsloga iz čijeg Srca izvire dvije zrake (crvena i blijeda koje označavaju vodu i krv) ispod kojeg će pisati usklik: Isuse, uzdam se u Tebe! Druga stvar je uspostavljanje svetkovine Milosrđa koja će se obilježavati prvu nedjelju nakon Uskrsa.

²⁶ Usp. V. POZAIĆ, Pogled na encikliku „Veritatis Splendor“, u: *Obnovljeni život*, 49 (1994.) 1, 3-8., ovdje 3-4.

²⁷ Usp. PAPA IVAN PAVAO II., *Evangelije života; Evangelium vitae*, Dokumenti 103, Zagreb, 2003.

²⁸ Usp. L. TOMAŠEVIĆ, Antropologija i neke posebnosti enciklike „Evangelium vitae“, u: *Služba Božja*, 36(1996.)4, 307.-326., ovdje 307-308.

²⁹ Usp. PAPA IVAN PAVAO II., *Vjera i razum; Fides et ratio*, Dokumenti 48, Zagreb, 1998.

³⁰ Usp. I. ŠESTAK, Hrvatska recepcija enciklike Fides et ratio, u: *Obnovljeni život*, 74 (2019.) 3, 365-378., ovdje 365-366.

³¹ Usp. J. RATZINGER, *Ivan Pavao II. Moj ljubljani prethodnik*, Split, 2008., 49.

Papa Ivan Pavao II. proglasio je svetom sestru Faustinu Kowalsku 30. travnja 2000. godine. Tijekom svečanosti toga dana u Godini Velikog jubileja, papa je ustanovio svetkovinu Božjega milosrđa kao obvezatnu za čitav svijet.³²

U svojoj enciklici, *Bogat milosrđem*³³, papa ističe kako Crkva obznanjuje istinu Božjeg milosrđa, objavljenu u raspetom i uskrslom Kristu. Crkva, također, preko ljudi nastoji milosrđe očitovati ljudima jer u tome vidi prijeko potreban uvjet svoje brige za bolji svijet, kako danas, tako i u budućnosti. Crkva nikako ne može zaboraviti važnost molitve koja je vapaj Božjem milosrđu pred mnogobrojnim izazovima u svijetu.³⁴

1.3. Papa Ivan Pavao II. i Crkva u Hrvata

O bliskosti dvaju naroda, hrvatskoga i poljskoga, papa Ivan Pavao II. govorio je još 1976. godine. Te je godine papa uputio kardinalu Kuhariću slijedeće riječi: “Svojom ustrajnošću načinili ste svojevrsan savez s Kristom i Crkvom: ostati vam je u tom savezu, koliko god vremena tome bila protivna. Onakvi kakvi bijaste od slavne one godine 879. takvi uvijek ostajte!” Za papu Ivana Pavla II. Hrvati su “narod svetog Petra”, “pozvani stoga da poput Apostolskog prvaka dadete posebno svjedočanstvo za Krista”.³⁵

1.3.1. Uloga Ivana Pavla II. u međunarodnom priznanju Republike Hrvatske

Istovremeno, za vrijeme Domovinskog rata, Hrvatska je vodila bitku za međunarodno priznanje. Papa Ivan Pavao II. i vatikanska diplomacija pružali su tada Republici Hrvatskoj veliku podršku u traženju mirnog rješenja. Ivan Pavao II. tada je imao presudnu ulogu u prevladavanju totalitarne i protuvjerske ideologije koja je četrdeset godina dijelila Europu. Uloga pape Ivana Pavla II. u traženju mira na prostoru bivše Jugoslavije vidljiva je u njegovim pokušajima ekumenske suradnje i vjerske tolerancije te u otvorenu suprotstavljanju ratu i

³² Usp. Svetkovina Božjeg milosrđa - utočište i zaklon dušama, 18. travnja, 2020. Dostupno na: <https://hkm.hr/duhovnost/svetkovina-bozjeg-milosrda-utociste-i-zaklon-dusama/> (12. srpnja, 2020.)

³³ Usp. PAPA IVAN PAVAO II., *Bogat milosrđem; Dives in misericordia*, Zagreb, 1981.

³⁴ Usp. *isto*, 49.

³⁵ Usp. B. PETRAČ, F. ŠANJEK (prir.), *Ivan Pavao II. i Hrvati*, Zagreb, 1995., 18.

provođenju etničkog čišćenja. Potpora pravu Hrvata na državnost i slobodu polazila je od poštivanja temeljnih ljudskih prava i Božjih načela. Papa Ivan Pavao II. zalagao se za ostvarenje hrvatske težnje za samostalnom državom i za prestanak ratova na prostoru bivše Jugoslavije.³⁶

Konačno, Sveta Stolica priznala je Republiku Hrvatsku 13. siječnja 1992. godine u čemu možemo vidjeti požurnicu i prethodnicu priznanja Hrvatske od europske dvanaestorice i drugih zemalja slobodnoga svijeta. Sveta Stolica je, na kraju note o priznanju, izrazila jasnu i dobronamjernu želju da Hrvatska (i Slovenija) “ulaskom u zajednicu nacija kao suverene i samostalne države pridonese smirivanju situacije na balkanskom prostoru i stvaranju svijeta koji je više bratski i solidarniji.”³⁷

1.3.2. Pohodi pape Ivana Pavla II. Hrvatskoj

Papa Ivan Pavao II. u jednom je desetljeću tri puta posjetio Republiku Hrvatsku. Pastoralne pohode Hrvatskoj papa je imao 1994., 1998. i 2003. godine. Također, papa je imao i dva pohoda Bosni i Hercegovini, 1997. i 2003. godine. Hrvatski se narod sa radošću sjeća tih događaja jer je papa došao u razdoblju kada je hrvatskom narodu i Crkvi uistinu bila potrebna utjeha i riječ ohrabrenja.³⁸

1.3.2.1. Prvi pastoralni pohod pape Ivana Pavla II. Hrvatskoj

Ivan Pavao II. prvi je puta pohodio Hrvatsku 10. i 11. rujna 1994. godine, prigodom 900. obljetnice Zagrebačke nadbiskupije. Pohod je trajao nešto više od 24 sata, a 11. rujna 1994. godine, okupilo se čak oko 20 % stanovnika Hrvatske. Bila je to najveća misa u hrvatskoj povijesti. Boravak Ivana Pavla II. u Zagrebu izražava duboku povezanost Crkve u Hrvata i nasljednika svetog Petra. Papa je redovnicima i redovnicama stavio na srce, tešku ali uistinu potrebnu zadaću, da budu apostoli i svjedoci pomirenja i oprosta kako bi naš narod imao snage

³⁶ Usp. A. HOLJEVAC TUKOVIĆ, R. HOLJEVAC, Uloga Svete Stolice i Ivana Pavla II. u međunarodnom priznanju Republike Hrvatske, u: *Bogoslovska smotra*, 89 (2019.) 1, 57-84., ovdje 83-84.

³⁷ Usp. B. PETRAČ, F. ŠANJEK (prir.), *Ivan Pavao II. i Hrvati*, Zagreb, 1995., 21-22.

³⁸ Usp. J. BOZANIĆ, *Ivan Pavao II. - Papa hrvatske nade*, Zagreb, 2014., 51.

oprostiti, ali i tražiti oprostjenje. Govori Svetog Oca, prilikom ovoga pohoda, bili su vrlo nadahnuća i putokaz hrvatskoj Crkvi i narodu.³⁹

Papa se prilikom ovoga pohoda posebno obratio i mladima hrvatskog naroda. Između ostalog, obratio im se i slijedećim riječima:

“Kada čovjek odbacuje ili zapostavlja Boga, skoro se neminovno počinje klanjati ispraznim idolima. Počinje čak i obožavati idole nacije, jedne rase, jedne stranke, da bi potom u njihovo ime, opravdavao mržnju, diskriminaciju i silu. Samo je Bog siguran temelj života i nepovredivog dostojanstva svakog čovjeka. Predragi, Krist od vas danas traži da odbacite te napasti. Dapače, on vas zove da budete svjedoci i graditelji mira. Prihvatite ovo teško ali i uzvišeno poslanje. Zato vas poziva da ga sretnete i da ga upoznate, da biste, nakon što uspostavite s njim prisno prijateljstvo, uz mogli navijestiti svima čudesna djela njegove ljubavi.”⁴⁰

1.3.2.2. Drugi pastoralni pohod pape Ivana Pavla II. Hrvatskoj

Papa Ivan Pavao II. drugi je puta posjetio Hrvatsku u razdoblju od 2. do 4. listopada 1998. godine. Drugi pohod imao je posebno povijesno značenje zbog proglašenja kardinala Alojzija Stepinca blaženim. U četiri godine, od prethodnog papinog pohoda gdje je Hrvatska bila ugrožena ratom, Hrvatska je vratila sve svoje okupirane krajeve. Papa je naglasio kako je ovaj pohod nastavak puta iz 1994. godine. U ovome, drugom posjetu Hrvatskoj, papa je spojio dva velika hrvatska središta, Split i Zagreb. Split je posjetio uoči proslave 17. stoljeća grada.⁴¹

Dana 3. listopada, na drugom pohodu Hrvatskoj, u svetištu Majke Božje Bistričke, papa je proglasio kardinala Stepinca blaženim. Tim je proglašenjem papa dopustio da se od tada kardinala Alojzija Stepinca javno slavi kao blaženika. Bio je to uistinu bitan i velik dan za Crkvu u Hrvata. Papa je tada, na prvu subotu u mjesecu listopadu, rekao slijedeće:

„Pred očima Presvete Djevice ugledni sin ove blagoslovljene zemlje biva uzdignut na čast oltara, o stotoj obljetnici svojega rođenja. Ovo je povijesni događaj u životu Crkve i vaše nacije. Podnijevši na svojem tijelu i duhu okrutnosti komunističkog

³⁹ Usp. *isto*, 56-59.

⁴⁰ Usp. B. PETRAČ, F. ŠANJEK (prir.), *Ivan Pavao II. i Hrvati*, 182.

⁴¹ Usp. Drugi pohod pape Ivana Pavla II. Hrvatskoj i anegdote iz života pape Ivana XXIII. Dostupno na: <http://www.zg-nadbiskupija.hr/dokumenti/aktualnosti/drugi-pohod-pape-ivana-pavla-ii-hrvatskoj-i-anegdote-iz-zivota-pape-ivana-xxiii> (21. srpnja, 2020.)

sustava, jedan od istaknutih likova Katoličke Crkve, zagrebački nadbiskup kardinal Alojzije Stepinac sada se povjerava sjećanju svojih sunarodnjaka s blistavim znamenjem mučeništva.“

U kršćanskoj Europi, u kojoj je vjera sve manje vidljiva, a u kojoj napreduju praktični materijalizam i sekularizam, veoma je važno za Crkvu, koja promiče novu evangelizaciju, da se pokažu i vrednuju uvijek prisutni plodovi svetosti. Stoga je beatifikacija nadbiskupa Alojzija Stepinca tada bila, a i danas je, znak nade i optimizma te potvrda crkvene plodnosti.⁴²

1.3.2.3. Treći pastoralni pohod pape Ivana Pavla II. Hrvatskoj

Treći pohod Ivana Pavla II. započeo je 5. lipnja 2003. godine na otoku Krku. Tada je papa započeo svoje stoto apostolsko putovanje izvan Italije. U Hrvatskoj je boravio do 9. lipnja iste godine. Na ovom je pohodu papa posjetio najviše hrvatskih gradova, posjetio je skoro sve dijelove Republike Hrvatske: Rijeku, Krk, Osijek, Dubrovnik i Zadar. Papa Ivan Pavao drugi upoznao je svijet i volio ga je. Jednako tako, volio je i Hrvatsku. Osim što je volio Hrvatsku kao pastir Crkve, upućivao je na Onoga koji ju voli neizmjerljivo, na Boga i na njegovu Duha. U ovom je pohodu, kao i u prethodnima, papa budio nadu hrvatskom narodu, obnavljao povjerenje i unosio snagu za nove korake.⁴³

Prilikom trećeg pohoda, papa Ivan Pavao II. je u posjetu Dubrovniku, 6. lipnja 2003., proglasio blaženom Mariju od Propetoga Isusa Petković, prvu hrvatsku blaženicu. Nakon molbe koju je Svetom Ocu uputio biskup Puljić, papa je izrekao formu beatifikacije:

„Mi, udovoljavajući želji Našega brata dubrovačkoga biskupa Želimira Puljića te brojne druge braće u biskupstvu i mnogih vjernika, pošto smo razmotrili mišljenje Zbora za proglašenje svetih, Našom apostolskom vlašću dopuštamo da se službenica Božja Marija Propetoga Isusa Petković od sada naziva blaženom i da se svake godine na dan njezina rođenja za nebo, 9. srpnja, može slaviti njezin spomen na mjestima i na način kako je to određeno kanonskim propisima. U ime Oca i Sina i Duha Svetoga“.

⁴² Usp. J. BOZANIĆ, *Ivan Pavao II. - Papa hrvatske nade*, 68-69.

⁴³ Usp. *isto*, 74., 76., 79.

Nakon beatifikacije, otkrivena je slika nove hrvatske blaženice u sklopu oltarnog prostora.⁴⁴

Papa Ivan Pavao II. okrunio je u Osijeku Gospu Aljmašku i voćinsku, a u Trsatskom se svetištu molitvom predanja povjerio Mariji za života i nakon smrti. Na oproštaju sa Hrvatskom, u Zadru, papa je rekao: “Hvala ti ljubljene puče hrvatski, koji si me dočekaš raširene ruke i srca otvorena... Zemljo Hrvatska, Bog te blagoslovio!”⁴⁵

2. Analiza misnih molitava

U drugom dijelu rada bavit ćemo se misnim molitvama koje se mole 22. listopada, tj. na spomendan svetog Ivana Pavla II. Analizirat ćemo zbornu, darovnu i popričesnu molitvu. Za svaku molitvu ćemo prvo napisati njen latinski, a potom hrvatski prijevod. Ove tri molitve svečano izriče ili pjeva samo svećenik kao onaj koji predvodi bogoslužnu zajednicu i to u ime cijele zajednice tj. Crkve i za nju cijelu.⁴⁶

2.1. Zborna molitva

U početku je zborna molitva bila predstojnikova zaključna molitva sveopće molitve. Njome bi on „sabirao“ i zaključio sve izrečene zazive vjernika. To danas više nije slučaj. Smisao je zborne molitve da narod u tišini kaže Bogu svoje molitve, a svećenik onda sve te molitve sabere u jednu zbornu molitvu.

Zborne su molitve bogate. Postoje mnoge studije o liturgijskim molitvama prema pravilu *lex orandi – lex credendi*. Crkva moli kako vjeruje. Onaj koji želi ispravno shvatiti katolički nauk, trebao bi posegnuti za bogatstvom koje mu nude liturgijske molitve. Međutim, ono može biti i njena slabost. Naime, molitve su nastale u duhu latinskog jezika u kojem je prisutna lapidarnost, tj. zgusnuti način izražavanja. Molitve su redovito sročene u jednoj složenoj rečenici koja se sastoji od više zavisnih rečenica.⁴⁷

⁴⁴ Usp. Papa Ivan Pavao II. u Dubrovniku 2003. godine. Dostupno na: https://www.dubrovacka-biskupija.hr/portal/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=2235&Itemid=736 (21. srpnja, 2020.)

⁴⁵ Usp. J. BOZANIĆ, *Ivan Pavao II. - Papa hrvatske nade*, 79.

⁴⁶ Usp. M. KIRIGIN, *Pomolimo se*, Čokovac, 1992., 8.

⁴⁷ Usp. Zvonko Pažin: *Gospodine, smiluj se; zborna i sveopća molitva*, 10. svibnja, 2016. Dostupno na: <https://www.vjeraidjela.com/red-mise-gospodine-smiluj-se-zborna-i-sveopca-molitva/> (27. kolovoza, 2020.)

Zborna molitva, u odnosu na darovnu i popričesnu, ima općenitije značenje i sadržaj. Svaka zborna molitva najprije i najviše govori o Bogu. Ponekad govori o pojedinom Božjem otajstvu ili djelu u povijesti spasenja. U ovom slučaju, na spomendan Ivana Pavla II., molitva spominje Boga kao onoga koji je milosrdan. Ovdje se Crkva ne zaustavlja na vanjskim okolnostima, kao kod pučkih pobožnosti. Liturgija ide dalje i u vjeri gleda ono što nam je Bog otpočeka htio otkriti: sebe i svoju ljubav prema nama. Na svetačkim spomendanima u zbornoj molitvi obično čujemo što je i kako je Bog djelovao u nekom svom izabraniku i preko njega na Crkvu. U svetim vremenima zborna molitva nam iznosi svo bogatstvo povijesti spasenja. Nju nam ponazočuje u vjeri kako bi nas pripravila na otajstveno doživljavanje pojedinog i sveukupnog Kristova otkupiteljskog djela. Zbornom molitvom liturgija želi prodrijeti u samu srž svakoga blagdana i njegova slavljenja.⁴⁸

Deus, dives in misericórdia, qui beátum Ioánnem Paulum, papam, univérsae Ecclésiae tuae praeesse voluísti, praesta, quaesumus, ut, eius institútis edócti, corda nostra salutíferae grátiae Christi, uníus redemptóris hóminis, fidénter aperiámus.⁴⁹

Bože, bogat milosrdem, po Tvojim je volji sveti Ivan Pavao II., papa, vodio Tvoju Svetu Crkvu. Učini, molimo Te, da po njegovu nauku s pouzdanjem otvorimo svoje srce na spasenjsko djelovanje Krista, jedinog Otkupitelja čovjeka.⁵⁰

Na početku zborne molitve navodi se jedna od Božjih osobina - milosrđe. Pojam Božjeg milosrđa trebamo usko vezati uz Božju ljubav i milost. Milosrđe je, ponajprije, konkretno očitovanje Božje ljubavi. Ivan Pavao II. u svojoj enciklici *Dives in misericordia* govori da upravo način i opseg u kojemu se ljubav očituje, biblijskim jezikom naziva se "milosrđe". Važno je naglasiti da u govoru o milosrđu nije riječ tek o nekom vidu Božje ljubavi, budući da se često upravo tako manjkave predodžbe uvuku u razmišljanje o milosrđu. Riječ je o ključnom načinu ili putu odnosa Boga prema čovjeku bez kojega bi kontakt čovjeka s Bogom ne bi bio moguć.

⁴⁸ Usp. M. KIRIGIN, *Pomolimo se*, 9-10.

⁴⁹ Preuzeto sa službene stranice Kongregacije za bogoštovlje i disciplinu sakramenata: https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccdds/documents/rc_con_ccdds_doc_20110402_colletta_lt.html (2. listopada 2020.)

⁵⁰ Misni obrazac za spomendan svetog Ivana Pavla II. Dostupno na: <https://bozjemilosrdje.net/wp-content/uploads/2019/03/Obred-sv.-Mise-sv.-Ivan-Pavao-II.pdf> (27. kolovoza, 2020.)

Crkva je danas pozvana aktualizirati milosrđe u cijelom svojem pastoralnom djelovanju. To djelovanje moralo bi, u svim svojim dimenzijama i segmentima, pa tako i u naviještanju evanđelja, biti obavijeno milosrđem. Naviještati i u djelo provoditi milosrđe trajna je zadaća Crkve. Pastoral bi se trebao obnavljati i osuvremenjivati upravo aktualizacijom milosrđa.⁵¹

Sveti Ivan Pavao II. bio je učitelj Otajstva milosrđa kao temelja života i poslanja Crkve. On nam rasvjetljava temeljnu istinu, a ona je da živimo iz dara, iz milosrđa jer se i cijelo Kristovo otajstvo treba promatrati kroz prizmu Božjeg milosrđa. Središte pontifikata pape Ivana Pavla II. bilo je Otajstvo Božjega milosrđa. Njegova enciklika, *Dives in misericordia*, otvara put novom razumijevanju Krista, ali i čovjeka. Sveti Ivan Pavao II. posvješćuje nam kako suvremeni čovjek nevoljko razmišlja i sluša govore o milosrđu, međutim on govore o milosrđu uvodi u svijet i pokazuje kako pravednost kojom se suvremeni čovjek vodi nije dovoljna da bi se uspostavio red u svijetu, već uz nju nužno mora ići i milosrđe.⁵²

Drugi bitan pojam koji se nalazi u zornoj molitvi jest pouzdanje. Pitanje o pouzdanju se nameće čovječanstvu još od početka svijeta. Bog čovjeka poziva da se u razlučivanju dobra i zla pouzda samo u njega. Vjerovati Bogu tj. Božjoj riječi znači izabrati između dviju mudrosti, pouzdati se u Božju mudrosti i ne pouzdavati se u vlastiti odabir. To bi značilo predati se svemoći i providnosti Stvoritelja.

Pouzdanje u Boga koje je ukorijenjeno u vjeri jest toliko postojanije koliko je poniznije. Imati pouzdanja ne znači ne vidjeti djelovanje zla u svijetu ili još manje ne priznati same sebe grešnicima. Imati pouzdanja znači priznati svemogućnost i milosrđe Boga koji nas želi sve spasiti i posiniti u Isusu Kristu.

Pouzdanje je uvjet vjernosti, a vjernost pak učvršćuje pouzdanje. Ljubav je ona koja daje pouzdanju puninu. Samo će oni koji ostanu u ljubavi imati potpunu sigurnost na dan Kristova dolaska. Oni već sada znaju da Bog čuje i uslišava njihovu molitvu i da će se njihova sadašnja žalost pretvoriti u radost, radost koju im nitko neće moći oduzeti jer je to radost koju im je darovao Sin Božji.⁵³

U zornoj molitvi također se navodi kako je papa Ivan Pavao II. vodio Crkvu. Na ovu temu, papa Franjo ističe kako u svetom Ivanu Pavlu II. nalazimo tri obilježja dobroga pastira: molitva, blizina s narodom i ljubav prema pravednosti.

⁵¹ Usp. N. VRANJEŠ, Milosrđe kao temeljni element svakog navještaja, u: *Bogoslovska smotra*, 86 (2016.)3, 687-704., ovdje 700.

⁵² Usp. A. CRNČEVIĆ, Bl. Terezija iz Kalkute i Sv. Ivan Pavao II. Svetci našega vremena ili: mogući putevi svetosti, u: *Živo vrelo*, 33 (2016.) 9, 7-15., ovdje 13-15.

⁵³ Usp. Pouzdanje, u: X. LÉON-DUFOUR (ur.), *Rječnik biblijske teologije*, Zagreb, 1993., 940-943.

Sveti Ivan Pavao II. bio je čovjek molitve. Dobro je znao da je glavna biskupova zadaća moliti i molio je unatoč svim poslovima koje je imao.

Drugo obilježje jest čovjek blizine. Sveti Ivan Pavao II. bio je blizak sa narodom. Blizina je jedno od ponašanja Boga prema njegovu narodu, koja postaje snažna u Isusu. Pastir je blizu narodu, u suprotnom nije pastir nego poglavar, upravitelj, možda i dobar, ali nije pastir. Važna je blizina s narodom. Sveti Ivan Pavao II. nam je dao primjer te blizine. On je nastojao biti blizu i velikima i malima, onima koji su bili blizu i onima koji su bili daleko.

Kao treće, papa Franjo navodi ljubav prema pravednosti. Govori kako je sveti Ivan Pavao II. bio čovjek pravednosti, ali također i čovjek milosrđa jer pravednost i milosrđe ne mogu jedno bez drugoga. On je osjetio da Božja pravednost ima lice milosrđa, stav milosrđa.⁵⁴

2.2. Darovna molitva

Darovna se molitva prije zvala *secreta*, ne zato što se molila tiho, već zato što je odvajala kruh i vino od ostalih darova. Ova molitva najčešće spominje naše prinesene darove i nas same ili Kristovu i našu oltarnu žrtvu ili oboje. Potrebno je izreći ju jasno i glasno kako bi ju svi mogli čuti i pratiti duhom. Darovna molitva je molitva cijele Crkve i zato ju se izgovara u množini jednako kao zbornu i popričesnu molitvu.⁵⁵

Darovna je molitva kroz mnoga stoljeća bila jedina prikazana molitva. Što je Bogu dano, tu se moli da on neopozivo preuzme i posveti. Sve su druge molitve kao privatni zavjeti, a ova je službena molitva slika svečanog zavjetovanja duše pred cijelom Crkvom. Kao što, npr., redovnik daje sebe Bogu posve na raspolaganje, tako Crkva darovnom molitvom službeno nudi stvar koja će po posvećenju postati žrtva Sina Božjega.

Sveti Albert Veliki govori kako darovnu molitvu obavlja svećenik u kojoj se tijekom godine moli da se puk u svojim darovima i sa svojim darovima prikaže Bogu u jedinstvu Kristova tijela i da se u nj utjelovi.⁵⁶

⁵⁴ Usp. Papa: Ivan Pavao II. - čovjek molitve, blizine, pravednosti i milosrđa. Dostupno na: https://www.vaticannews.va/hr/papa/news/2020-05/papa-ivan-pavao-ii-molitva-blizina-pravednost-milosrdje.html?fbclid=IwAR1JWa_y5dMz2HNW8xfkFzfxup0aVeLEnZiN1WB_oQKR39DEbipxt52neE, (11. rujna, 2020.)

⁵⁵ Usp. Kakva nam je liturgija? (osvrta na anketu), u: *Služba Božja*, 25 (1985.) 1, 321-330., ovdje: 321.

⁵⁶ Usp. M. KIRIGIN, *Moja misa*, Čokovac, 2001., 28.

Novi red mise nastojao je sadržajno obogatiti prinos darova. Misal naglašava sudjelovanje vjernika u euharistiji na što vjernici imaju pravo sakramentom krštenja kojeg su primili.

“Vjernici u euharistijskome slavlju tvore sveti puk, stečeni narod, kraljevsko svećenstvo, da daju hvalu Bogu te mu ne samo po svećenikovim rukama nego i zajedno s njime prinose neokaljanu žrtvu te uče prinostiti i sami sebe. Neka nastoje to očitovati dubokim osjećajem vjere i ljubavlju prema braći koja sudjeluju u istome slavlju.”⁵⁷

Opća uredba govori o dostojanstvu vjernika i o tome kako se njihovo sudjelovanje i njihova duhovna žrtva trebaju očitovati u samome obredu. Na tu temu govori sljedeće:

“Na početku euharistijske liturgije na oltar se donesu darovi koji će postati Tijelo i Krv Kristova. Najprije se pripravi oltar ili Gospodnji stol, koji je središte čitave euharistijske liturgije, a na nj se stave tjelesnik, ubrus, misal i kalež, ako se on ne pripravi na stoliću. Zatim se donesu prinosi. Hvalevrijedno je da kruh i vino donose vjernici te da ih svećenik ili đakon na prikladnu mjestu prihvate i donesu k oltaru. Premda vjernici više ne darivaju kao nekoć od svojega kruh i vino određene za liturgiju, ipak obred njihova donošenja zadržava snagu i duhovno značenje. Primaju se također novac i drugi darovi što ih vjernici donesu ili u crkvi skupe za potrebe siromaha ili Crkve te se stave na prikladno mjesto, ali ne na euharistijski stol.” (OURM 73)

Prinos darova sastoji se od dva dijela koja su međusobno ravnopravna. Prvi se dio odnosi na donošenje darova od strane vjernika a drugi dio jest “prikazivanje” tih darova u molitvi koju kazuje svećenik. Nove molitve za prinos darova sastavljene su prema starim židovskim molitvama i ranokršćanskim zahvalnicama: zahvaljuje se Bogu za darove kruha i vina i ti se Božji darovi opet Bogu uzvraćaju.⁵⁸

Darovna molitvu uzima se iz Zajedničkog slavlja pastira. Navest ćemo latinski i hrvatski tekst.

Suscipe, quaesumus, Domine, hoc sacrificium populi tui, ut, quod tibi in honore beati N. offertur ad gloriam, nobis tribuas ad salutem perpetuam.⁵⁹

⁵⁷ Rimski misal prerađen prema odluci svetog ekumenskog sabora Drugog vatikanskog, objavljen vlašću pape Pavla VI, preuređen brigom pape Ivana Pavla II. Opća uredba iz trećeg tipskog izdanja, Zagreb, 2004. (= OURM), 95.

⁵⁸ Usp. Z. PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija*, Đakovo, 2018., 117.

⁵⁹ *Missale Romanum ex decreto Sacrosancti eocumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum Ioannis Pauli PP. cura recognitum*, Editio tertia, Typis Vaticanis 2002., Commune pastorum I., Peo papa vel pro episcopo 1, super oblata, 927.

Svemogući Bože, iskazujući štovanje tvojim svetima, prinosimo ti žrtvu hvale i s pouzdanjem Te molimo da nas očuvaš od svega zla, sada i do vijeka.⁶⁰

Darovna molitva na svome početku govori o štovanju svetih. Crkva od svojih početaka časti mučenike i svece. U njima prepoznaje i slavi Kristovo otajstvo. Sveci u Crkvi predstavljaju izvrstan primjer suobličavanja Kristu i njegovoj žrtvi na križu predanjem vlastitoga života Božjoj ljubavi. Zbog savršenog predanja svoga života Bogu i uklanjanja vlastitoga života u Kristovo otajstvo, sveci postaju kršćanima uzori konkretne i življene vjere. Sveci svih povijesnih razdoblja i geografskih područja svojim su životom posvjedočili da je život vjere predokus Božje vječnosti.⁶¹

Nadalje, ova molitva govori kako je euharistija žrtva hvale. O tome nam govori i Katekizam Katoličke Crkve.

Euharistija, sakrament našega spasenja što ga je Krist izvršio na križu, jest također hvalbena žrtva u zahvalu za djelo stvaranja. U euharistijskoj žrtvi sav stvoreni svijet, predmet Božje ljubavi, prinesen je Ocu po Kristovoj smrti i uskrsnuću. Crkva može po Kristu prinositi žrtvu hvale u zahvalu za sve što je Bog dobra, lijepa i pravedna učinio u stvorenom svijetu i u čovječanstvu.⁶²

Euharistija je zahvalna žrtva Ocu, blagoslov kojim Crkva izražava Bogu zahvalnost za sva dobročinstva, za sve što je učinio stvaranjem, otkupljenjem i posvećenjem. Euharistija je, dakle, prije svega „zahvaljivanje“.⁶³

Euharistija jest i hvalbena žrtva kojom Crkva pjeva slavu Božju u ime cijeloga stvorenog svijeta. Takva je žrtva hvale moguća samo po Kristu: On vjernike pridružuje svojoj osobi, svojoj hvali i zagovoru, tako da hvalbena žrtva biva Ocu prinesena *od* Krista i *s* Kristom, da bi bila primljena *u* Krista.⁶⁴

Naposljetku, upućuje se molitva Bogu da nas očuva od (svega) zla, što bi značilo da nas euharistijska žrtva izbavlja od zala (sadašnjih i budućih).⁶⁵

⁶⁰ Misni obrazac za spomendan svetog Ivana Pavla II. Dostupno na: <https://bozjemilosrdje.net/wp-content/uploads/2019/03/Obred-sv.-Mise-sv.-Ivan-Pavao-II.pdf> (16. rujna, 2020.).

⁶¹ Usp. M. DANČUO, Kristovo otajstvo u čašćenju svetih, u: *Živo vrelo*, 36 (2019.) 10, 2-9., ovdje 2.,9.

⁶² HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb, 2016., br. 1359

⁶³ *Isto*, br. 1360

⁶⁴ *Isto*, br. 1361

⁶⁵ Usp. Z. PAŽIN, K. VIŠATICKI, *Vlastiti misal đakovačke i srijemske biskupije*, Đakovo, 2013., 231.

2.3. Popričesna molitva

Popričesna molitva je naziv za molitvu koju predsjedatelj euharistijskog slavlja izgovara nakon pričesti puka. Molitva je smještena na sami kraj slavlja, nakon obreda pričesti. Ona, po ustroju euharistijskog slavlja spada u euharistijsku liturgiju. Ona se također može poimati kao nadahnuće i poticaj zajednici pričesnika da nakon blagovanja Gospodnjega otajstva živi i svojim životom svjedoči ono što je u svetom daru primila.⁶⁶

Popričesna je molitva, po svome obliku i značenju, slična zornoj i darovnoj molitvi. Sadržaj joj je vrlo rijetko samo zahvala buduću da se, prema liturzijskom shvaćanju, cijela misna žrtva promatra kao zahvala. Popričesne molitve su našoj duhovnosti sigurna i jaka stega koja sređuje i smiruje pa trebamo naučiti i ljubiti ih. Iako su molitve vrlo kratke, mogu služiti kao točke razmatranja.⁶⁷

Mjesto popričesne molitve u liturzijskome slavlju upućuje nas na činjenicu da je ona prirodan zaključak, tj. završetak slavlja. Sam položaj se još produbljuje i pozivom na molitvu koji je jednak pozivu koji prethodi zornoj molitvi na početku slavlja. Svećenik poziva narod na molitvu riječima *Pomolimo se*, dakle, u pluralu. Ona je zajednička molitva Božjega naroda koja izvire iz susreta s otajstvom. Narav svih molitvenih obrazaca jest zajedničarska: iako ih izgovara samo predsjedatelj, one su zapravo molitve cijele zajednice. Čitava zajednica moli, a svećenik ih izgovara u službi predsjedanja zajednice koja moli.⁶⁸

Sacramenta quae sumpsimus, Domine Deus noster, in nobis foveant caritatis ardorem, quo beatus N. vehementer accensus pro Ecclesia tua se iugiter impendebat.⁶⁹

Gospodine, Bože naš, neka Presveti Sakrament koji smo primili raspali u našim srcima istu onu goruću ljubav koja je poticala svetog Ivana Pavla II. na neumorno služenje Tvojim Crkvi.⁷⁰

⁶⁶ Usp. D. VOLAREVIĆ, Euharistija: od zahvale do ispunjenja. Nadahnuća iz popričesnih molitava, u: *Živo vrelo*, 35 (2018.) 7, 9-13., ovdje 9.

⁶⁷ Usp. M. KIRIGIN, *Moja misa*, 54.

⁶⁸ Usp. D. VOLAREVIĆ, Euharistija: od zahvale do ispunjenja. Nadahnuća iz popričesnih molitava, u: *Živo vrelo* 35(2018.)7, 9-13., ovdje 10.

⁶⁹ *Missale Romanum ex decreto Sacrosancti eocumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum Ioannis Pauli PP. cura recognitum*, Editio tertia, Typis Vaticanis 2002., Commune pastorum I., Peo papa vel pro episcopo 1, post communionem, 928.

⁷⁰ Misni obrazac za spomendan svetog Ivana Pavla II. Dostupno na: <https://bozjemilosrdje.net/wp-content/uploads/2019/03/Obred-sv.-Mise-sv.-Ivan-Pavao-II.pdf> (2. listopada 2020.)

Prije svega, molitva spominje Presveti Sakrament koji su vjernici u pričesti primili. Ovdje se misli na živoga Boga pod prilikama kruha i vina. U euharistiji mi postajemo Kristovo Tijelo koje je Crkva. Hrvatska riječ pričest trajno podsjeća da je euharistija dioništvo u Kristovom daru njegova Tijela i u daru Crkve. Mi zapravo u euharistiji ne primamo, već postajemo i to snagom Duha Svetoga koji svemu daje biti i djelovati. Život dosljedan euharistiji jest življenje u dimenziji dara, kako se nitko ne bi osjećao isključenim iz zagrljaja Kristove ljubavi i kristovskoga služenja.⁷¹

Ova Popričesna molitva u središte stavlja ljubav i to onu ljubav kojom se vodio sveti Ivan Pavao II. i koja ga je potaknula da svoj život preda Bogu i Njegovoj Crkvi. Kod Ivana Pavla II. radi se o djelatnoj ljubavi. Ljubav koju je on sam doživio i primio od Boga, htio je prenijeti na druge ljude. Bio je misionar, putovao je svijetom i ljudima donosio Isusa i cijeli svoj život posvetio je širenju Njegove ljubavi, prvo kao kršćanin i vjernik, a jednako tako i kao papa.

U prirodi je Crkve ljubav koja treba biti očitovana kroz njezine vjernike u čitavom svijetu. Samo ona Crkva kojoj je u temelju djelatna ljubav i koja istu tu ljubav pokazuje životom može biti ljudima privlačna i vrijedna povjerenja. Od njezinih se vjernika zahtjeva da se duhovno obnavljaju, zahtjeva se razvoj ljubavi u dijalogu sa klericima, laicima i svim ljudima, neovisno jesu li vjernici ili nisu. Uvijek se može voljeti više, jače i hrabrije. Samo Crkva shvaćena na trinitarni, osobni i dinamičan način može se nositi sa izazovima koje donosi “širenje” ljubavi.⁷²

Pričest se u kršćanskoj tradiciji Zapada naziva *communio* tj. zajedništvo, ali pod teološkim vidom otajstvenoga sutjelovljenja krštenika s Kristom i krštenika međusobno. Euharistijska *communio* tj. pričest združuje vjernike u istoj odgovornosti za Kristovo Kraljevstvo, njegovu životnu prisutnost u svijetu, za njegovo Tijelo koje je Crkva. Pričest nas same čini pričesnicima, tj. suodgovornima, suslužiteljima u Kristovu djelu spasenja. Euharistija je hrana Crkve, okrjepa iz koje se rađa istinsko zajedništvo onih koji slave Kristovo djelo otkupljenja. Eklezijalno zajedništvo proizlazi iz sustolništva kršćana s Kristom, iz blagovanja

⁷¹ Usp. A. CRNČEVIĆ, ”...da postanemo jedno tijelo i jedan duh”, Euharistijska preobrazba Crkve, u: *Živo vrelo*, 35(2018.)7, 15-21., ovdje 21.

⁷² Usp. W. PRZYGODA, Božje milosrđe kao temelj djelatne ljubavi Crkve, u: *Diacovensia: teološki prilozi*, 27(2019)4, 637-651., ovdje 651.

koje kršćane čini jedno s Kristom. Po euharistiji kršćani postaju dionici Kristova tijela i udovi jedni drugima.⁷³

O važnosti euharistije govori i sveti Ivan Pavao II. u svojoj enciklici *Ecclesia de Eucharistia*. U broju 61 i 62 on govori sljedeće:

„Dajući Euharistiji svu važnost koju zaslužuje te brižljivo pazeći da se ne umanjí nijedna njena dimenzija ili zahtjev, pokazujemo se uistinu svjesnima veličine ovoga dara. Na to nas poziva i neprekinuta tradicija prema kojoj već od prvih stoljeća kršćanska zajednica bdije u čuvanju ovoga 'blaga'. Potaknuta ljubavlju, Crkva nastoji sljedećim naraštajima kršćana prenijeti, a da ne izgubi nijedan djelić, vjeru i nauk o euharistijskom Otajstvu. Ne postoji opasnost da se pretjera u brizi za ovo Otajstvo jer se 'u ovom Sakramentu sažima cjelokupno otajstvo našega spasenja'.“ (broj 61)

„U poniznom znaku kruha i vina, pretvorenima u njegovo tijelo i krv, Krist putuje s nama, kao naša snaga i naša popudbina te nas čini svjedocima nade. Ako pred ovim Otajstvom razum doživljava vlastite granice, srce prosvijetljeno milošću Duha Svetoga jasno naslućuje kako se postaviti, snizujući se u klanjanje te u bezgraničnu ljubav.“ (broj 62)

3. Misna čitanja

Euharistijski stol i stol riječi Božje postavljeni su jedan pored drugoga. Iako se na prvi pogled ne doimaju nimalo sličnima, trebali bi imati na umu da je sjedinjenje ovih dvaju stolova, s euharistijskom i biblijskom hranom, posebna značajka kršćanstva. U poganskom je svijetu žrtvovanje bilo odvojeno od pouke. Takvo je stanje zatekao Isus Krist. Kada je on, u večer Velikoga četvrtka, prikazao sebe kao nekrvnu žrtvu, posvetne riječi “ovo je tijelo moje... ovo je kalež krvi moje” bile su ispunjene poukom, poticajima i utjehom. Čula se dirljiva riječ o poniznosti i ljubavi, a nakon što je izmoljena velikosvećenička molitva, žrtveni čin i riječ Božja postali su nerazdvojivo povezani.

U prvoj Crkvi su stol riječi Božje i euharistijski stol bili tijesno povezani. Prvi su kršćani prije lomljenja kruha slušali nagovor svetog Pavla. Lomljenje euharistijskog kruha ujedno je bilo i davanje vjerske pouke. S vremenom, ova je sinteza iščezla, ali se ponovno vraća sa

⁷³ Usp. A. CRNČEVIĆ, Dar pričesti i dar služenja pričesti. O zajedničarskoj i služiteljskoj dimenziji pričesti, u: *Živo vrelo*, 25 (2008.) 8, 2-6., ovdje 2.

naukom pape Pija X. koji je proveo liturgijsku obnovu. Od tada, liturgijski i biblijski pokret teku usporedno. Nadalje, u liturgijskoj konstituciji *Sacrosanctum concilium* u broju 35., izrazito je naglašena prvobitna uloga riječi Božje u liturgiji.⁷⁴ Originalnost kršćanskog kulta je u tome što se on temelji na poruci spasenja koja je objavljena u Isusu Kristu i što on daje priliku da na ovu Riječ Crkva odgovori svojom vjerom i svojom duhovnom žrtvom u Gospodinu.

U liturgijskoj službi sveto Pismo ima najveću važnost. Iz njega se uzimaju čitanja i po njegovom se nadahnuću spremaju homilije, iz njega se pjevaju psalmi, njegovim poticajem nastaju molitve, zazivi i liturgijske pjesme. Za obnovu, napredak i prilagođavanje liturgije treba se isticati i njegovati važnost svetog Pisma o čemu nam govori i zapadna i istočna predaja.⁷⁵

Božja riječ ne prenosi samo govor, poruku ili emociju, već je naviještanje Božje riječi uprisutnjenje i ponazočenje onog istog govora kojeg su mogli slušati suvremenici. Ta je riječ isto tako živa i upućena danas nama. Sveto pismo je za nas uvijek Božja riječ, neovisno o tome tko je, kada i na koji način zapisao zadnju redakciju. Osnovni smisao Božje riječi je taj da bude naviještena Božjem narodu. U počecima ljudi nisu privatno čitali Bibliju, već su slušali naviještaj riječi Božje prilikom bogoslužja, u zajednici vjernika.

Životvornost Božje riječi vidljiva je i danas jer se u svakom bogoslužju ostvaruje djelo spasenja. Ono što se u sakramentalnoj liturgiji ostvaruje, prethodno je naviješteno u bogoslužju riječi. Liturgijsko slavlje snagu dobiva od Božje riječi koja postaje još bogatija tumačenjem. Po Božjoj se riječi i sakramentalnim znakovima u bogoslužju posadašnjuje Kristovo spasenje.⁷⁶

Za spomendan svetog Ivana Pavla II. uzimaju se sljedeća čitanja: Iz 52, 7-10; Ps 96; Ef 4, 1-13; Iv 21, 15-17. U nastavku rada bavit ćemo se poslanicom Efežanima, psalmom i evanđeljem toga dana.⁷⁷

3.1. Drugo čitanje: Ef 4, 1-13

„Braćo: Zaklinjem vas ja, sužanj u Gospodinu: sa svom poniznošću i blagošću, sa strpljivošću živite dostojno poziva kojim ste pozvani! Podnosite jedni druge u ljubavi; trudite se sačuvati jedinstvo Duha svezom mira! Jedno tijelo i jedan Duh – kao što ste i

⁷⁴ Usp. DRUGI VATIKANSKI KOCIL, *Sacrosanctum concilium. Dogmatska konstitucija o svetoj liturgiji* (22. studeni, 1963.), br. 35. u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008.

⁷⁵ Usp. F. CAREV, Mensa Verbi Dei, u: *Bogoslovna smotra*, 36 (1966) 2, 297-301., ovdje 298-301.

⁷⁶ Usp. Z. PAŽIN, Priprema čitača za naviještaj Božje riječi, u: *Diacovensia: teološki prilozi*, 27 (2019) 3, 515-530., ovdje 517-518.

⁷⁷ U službenom latinskom tekstu nije navedeno drugo čitanje. Mi smo ga preuzeli iz hrvatskog izdanja: Dostupno na: <https://bozemilosrdje.net/wp-content/uploads/2019/03/Obred-sv.-Mise-sv.-Ivan-Pavao-II.pdf>, (19. rujna, 2020.).

pozvani na jednu nadu svog poziva! Jedan Gospodin! Jedna vjera! Jedan krst! Jedan Bog i Otac svijetu, nad svima i po svima i u svima! A svakomu je od nas dana milost po mjeri dara Kristova. Zato veli: Na visinu uzade vodeći sužnje, dade dare ljudima. Ono 'uzade' – što drugo znači doli to da i siđe u donje krajeve, na zemlju? Koji siđe, isti je onaj koji i uzade ponad svih nebesa da sve ispuni. On i 'dade' jedne za apostole, druge za proroke, jedne opet za evanđeliste, a druge za pastire i učitelje da opremi svete za djelo služenja, za izgrađivanje Tijela Kristova dok svi ne prispijemo do jedinstva vjere i spoznaje Sina Božjega, do čovjeka savršena, do mjere uzrasta punine Kristove.“⁷⁸

Čitavo Sveto pismo je zapravo pismo Oca. Pisma se inače rado primaju i čitaju, a pismo Oca je dvostruko drago. Očevo pismo nam u Starom zavjetu govori po patrijarsima i prorocima, a u Novom zavjetu po apostolima. U najstarije doba, postojala su dva čitanja prije Evanđelja, jedno iz Starog zavjeta i jedno od apostola. Danas je tako samo nedjeljom i blagdanima, a ostalim danima samo su dva čitanja.

Nitko ne zna čitati i shvaćati Sveto pismo kao Crkva u svojoj liturgiji. Najveći broj tekstova za misu uzet je iz sv. Pavla, kao i ovo čitanje, a također i dogmatski traktati imaju najviše Pavlovih citata. Onaj tko proučava i razmatra liturgiju, taj će upiti i Kristov i Pavlov duh.

Liturgija često na početak i svršetak Pavlovih poslanica stavlja riječ *braćo*, kao što je slučaj i sa gore navedenim tekstom. Pavao kojemu je “jedan Bog i Otac svih koji je nad svima i kroza sve i u svima” (Ef 4,6) drugačije doživljava taj izraz nego mi danas. Po Kristu smo postali djeca Očeva, tj. međusobno smo braća sjedinjena u jednom otajstvenom Tijelu.⁷⁹

Doprinos svetoga Pavla shvaćanju liturgije uistinu je velik. Stvarnost koju je propovijedao Pavao, da smo po Kristu Božja djeca, tvori podlogu naše liturgije. To u molitvi Gospodnjoj ponavljamo više puta. Potrebno je uvijek se podsjetiti da smo Božje posinstvo zadobili u predodređenju po Isusu Kristu i da nam se to daje i uzdržava svetim sakramentima.

Poslanice apostola Pavla jesu najteži dio Svetog pisma, a to bi za nas vjernike trebao biti svojevrsni izazov ako želimo što bolje shvatiti sveto bogoslužje i u njemu još stvarnije sudjelovati. Samo ako težimo što bolje upoznati sadržaj poslanica možemo napredovati na putu svoga dubljeg liturgijskog znanja i posvećenja shvaćenog na pravi način.⁸⁰

⁷⁸ Misni obrazac za spomendan svetog Ivana Pavla II. Dostupno na: <https://bozjemilosrdje.net/wp-content/uploads/2019/03/Obred-sv.-Mise-sv.-Ivan-Pavao-II.pdf>, (19. rujna, 2020.)

⁷⁹ Usp. M. KIRIGIN, *Moja misa*, 15-16.

⁸⁰ Usp. M. KIRIGIN, Sveti Pavao i liturgija, u: *Služba Božja: liturgijsko – pastoralna revija*, 35 (1995) 2, 156-158., ovdje 156-158.

Ovaj dio poslanice Efežanima koji se čita na spomendan svetog Ivana Pavla II. u prvi plan stavlja zahtjev koji Pavao upućuje zajednici u Efezu.

Pavao im govori da žive dostojno poziva kojim su pozvani. U ovom slučaju, Pavao misli na život koji bi u sebi trebao imati dva osnovna obilježja. Prvo, misli na narod koji je “jedinstven”, sastavljen podjednako od Židova i od pogana. Drugo, misli na “sveti” narod koji je odvojen od sekularnog svijeta, baš kao što je to bio Izrael u Starom zavjetu, kako bi pripadao Bogu. Budući da je Božji narod pozvan na jedinstvo, pripadnici toga naroda moraju i sami to jedinstvo očitovati. Također, pripadnici toga naroda moraju očitovati i čistoću, budući da su pozvani na svetost.⁸¹

Pavao naglašava crkvenoj zajednici na koji način trebaju živjeti život na koji su pozvani: ponizno, blago i strpljivo. Biti ponizan bi značilo da znamo priznati pred Bogom i pred bližnjima da sve ono što posjedujemo nije naše, već je Božji dar. Biti blag bi pak značilo da umijemo dobrohotno prihvaćati tuđe nedostatke, baš kao što i Bog prihvaća nas takvima kakvi jesmo. Konačno, strpljivost bi značila da ne požurujemo Božju milost i da se ne obeshrabrimo ako vidimo da nevolje dugo traju.⁸²

Poniznost i blagost su vrline koje prirodno idu jedna uz drugu. Kao što blag čovjek malo polaže na svoja prava, tako i ponizan čovjek na osobne zasluge. Te dvije vrline nalazimo savršeno uravnotežene u Isusu Kristu koji je za sebe rekao da je “krotka i ponizna srca”. Treća i četvrta osobina, tj. strpljivost i podnošenje drugih, također prirodno čine cjelinu, budući da je strpljivost zapravo postojanost prema neugodnim i “teškim” ljudima, kakva je i ona koju je Bog u Kristu iskazao prema nama. Podnošenje drugih odnosilo bi se na uzajamnu toleranciju bez koje ni jedna skupina ljudskih bića ne bi mogla živjeti zajedno u miru.

Posljednja vrлина jest ljubav. Ona obuhvaća prethodne četiri vrline i predstavlja zbir svih vrlina.⁸³

Nadalje, Pavao im upućuje zahtjev: *Podnosite jedni druge u ljubavi*. Pavlov se govor, općenito, odnosi na konkretne probleme unutar zajednica. Za Pavla je ljubav, koja se konkretno očituje kao uzajamnost i obazrivost, temeljni zakon. Po njemu je zajedništvo koje ne dokida osobu i njezinu individualnost ispravno ponašanje određeno ljubavlju. Jedino je ljubav, kao

⁸¹ Usp. J. RW STOTT, *Pavlova poslanica Efežanima. Uvod i komentari*, Novi Sad, 1986., 126.

⁸² Usp. Zvonko Pažin, 17. nedjelja kroz godinu (B), 25. srpnja, 2018. Dostupno na: <https://www.vjeraidjela.com/17-nedjelja-kroz-godinu-b-homilija/>, (20. rujna, 2020.)

⁸³ Usp. J. R.W. STOTT, *Pavlova poslanica Efežanima. Uvod i komentari*, Novi Sad, 1986., 129.

ispravni odgovor na Božju ljubav iskazanu u Kristu, ona koja može usmjeriti, ali i ograničiti djelovanje koje bi po uvjerenju i savjesti moglo biti na štetu bratskog zajedništva.⁸⁴

Sljedeća tema koju nam donosi sveti Pavao jest jedinstvo duha. Naš jedini Spasitelj jest Isus Krist. Jedan je i Duh koji nas posvećuje i čini dostojnima života vječnoga. Ako smo odijeljeni, ništa od toga ne možemo dobiti. Božje darove možemo dobiti samo ako smo u Crkvi koja je Tijelo Kristovo. Osoba koja je uistinu daleko od Krista jest ona koja svjesno odbacuje ljubav prema bližnjemu i jedinstvo na koje nas Gospodin poziva.⁸⁵

Govor o jedinstvu koji govori sveti Pavao možemo prebaciti na situaciju danas. Problem Crkve danas je taj što je ona u sebi razjedinjena. U svojoj velikosvećeničkoj molitvi Isus upućuje molitvu Ocu “da svi budu jedno”. Tu je Isusovu želju snažno osjećao i sam sveti Ivan Pavao II. i činio ju je i svojom vlastitom. U svojoj enciklici, *Ut unum sint*, sveti Ivan Pavao II. govori o ekumenizmu, tj. pokretu za jedinstvo kršćana. On u enciklici govori da nam prioritet treba biti dijalog sa drugima i otkrivanje njihova bogatstva. Prema njemu, vjerovati u Krista zapravo znači željeti jedinstvo. Nažalost, iako je žarko želio jedinstvo, upravo je sveti Ivan Pavao II., kao papa, morao podnijeti veliku bol raskola kada se 1988. francuski nadbiskup Lefebvre odvojio od Rima.

U enciklici se ističe da način i metoda naviještanja katoličke vjere ne smiju biti prepreka za dijalog s braćom. Dijalog se, naime, ne vodi isključivo o nauku, nego obuhvaća cijelu osobu, jer je on također dijalog ljubavi. Iz ljubavi se rađa želja za jedinstvom, a to je put koji zahtijeva strpljiv i hrabar rad.

Pavao u tekstu, iako govori o jedinstvu, on ne govori o dosadnoj jednoličnosti već o jedinstvu koje je raznovrsno. Tu se ne misli na različite kulture i temperamentne, već na različite darove koje Krist podjeljuje kako bi obogatio naš zajednički život. Sedmi redak spominje Kristovu milost. Očito je da Pavao ovdje aludira na karizme, iako to izričito ne spominje. Ovdje je bitno uočiti razliku: spasavajuća milost je ona koja spašava grešnike i koja je dana svima koji vjeruju, a poslužnička milost jest ona koja osposobljuje Božje ljude za služenje, dana je u različitim stupnjevima “po mjeri dara Kristova”. Izvor jedinstva Crkve leži u toj spasavajućoj milosti, dok je izvor različitosti Crkve u Božjim darovima koji su dani članovima Crkve.⁸⁶

⁸⁴ Usp. M. VIDOVIĆ, Ljubav - praktična norma savjesti i vjere kod Pavla, u: *Obnovljeni život*, 59 (2004) 2, 171-197., ovdje 197.

⁸⁵ Usp. Zvonko Pažin, 17. nedjelja kroz godinu (B) - homilija, 25. srpnja, 2018. Dostupno na: <https://www.vjeraidjela.com/17-nedjelja-kroz-godinu-b-homilija/>, (21. rujna, 2020.)

⁸⁶ Usp. J. R. W. STOTT, *Pavlova poslanica Efežanima. Uvod i komentari*, Novi Sad, 1986, 134.

Pojam karizma spominje se prvi puta kod Pavla u Prvoj poslanici Korinćanima. Dolazi od grčke riječi *haris*, što znači milost. Karizma je temeljni dar svakome kršćaninu, kršćanski poziv. Tako Pavao pripravlja vjernike da postave dar Duha u njegove prave granice. Pavao ističe dvije karizme: mudrost i spoznaju. Mudrost je za Pavla Isus Krist. Iako su narodi prvih kršćanskih zajednica tražili drugačiju mudrost, Pavao im propovijeda Krista Raspetoga. Pavao u svojim poslanicama navodi različite darove koje Kristov Duh obilato izlijeva na vjernike na korist i izgradnju Kristove Crkve, koja je njegovo Tijelo. Neki se njima služe na vlastito izdizanje nad drugima. Zato cijene one darove koji su posebno bučni, senzacionalni, spektakularni. Darovi koji su dani od jednog istog Duha za izgradnju Kristova Tijela postaju izvorom dijeljenja i razdvajanja. I Krist je tako razdijeljen. Međutim, sveti Pavao želi da vlada red i sklad unutar zajednica. Budući da su karizme dane za izgradnju Crkve, na prvo mjesto dolaze one koje tome najviše pridonose, kao apostolat i proroštvo. Budući da su to milosni darovi Duha ljubavi, svaka je karizma bez ljubavi bezvrijedna (usp. 1 Kor 13).⁸⁷

Svi darovi koje dobijemo od Boga mogu nam pomoći da zadobijemo onu najveću karizmu, a to je spoznaja. Izgradnja boljeg svijeta, podnošenje drugih u ljubavi i sve drugo što sveti Pavao navodi može nam pomoći da postignemo glavni cilj (prema Pavlu), koji vidimo u zadnjem retku, a on jest da svi prispiju jedinstvu vjere i spoznaji Sina Božjega.

3.2. Psalam 96, 1-3.7.8a.9-10a.c

Pjevajte Gospodinu pjesmu novu!

Pjevaj Gospodinu, sva zemljo!

Pjevajte Gospodinu,

hvalite ime njegovo!

Navješćujte iz dana u dan spasenje njegovo,

kazujte poganima njegovu slavu,

svim narodima čudesa njegova!

Dajte Gospodinu, narodna plemena,

⁸⁷ Usp. C. TOMIĆ, Karizma i karizmatici, u: *Obnovljeni život*, 31 (1976) 4, 346-350., ovdje: 346-347.

dajte Gospodinu slavu i silu!

Dajte Gospodinu slavu imena njegova!

Poklonite se Gospodinu u sjaju svetosti njegove!

Strepi pred njim, sva zemljo!

Nek se govori među poganima: »Gospodin kraljuje!« –

Narodima pravedno upravlja.⁸⁸

U liturgiji, nakon prvog čitanja, slijedi psalam koji se zove pripjevni ili responsorijalni psalam. U Općoj uredbi Rimskog misala nazvan je bitnim elementom službe Božje riječi. U lekcionaru je psalam pridodan čitanju, jer je većinom sadržajem vezan uz čitanje. Za različita vremena i za pojedine grupe blagdana neki se psalmi ne mijenjaju. Kod psalama radi se o responsorijalnoj ili pripjevnoj pjesmi, tj. pretpjevač (kantor, psalmist) predmoli psalam, a zajednica nakon svakog odsjeka odgovara svojim odgovorom.⁸⁹

Psalam 96 pripada četvrtoj knjizi psalama i on je zapravo hvalospjev Gospodnjem kraljevstvu. Bog je gospodar svih naroda. Univerzalnost Božjeg kraljevstva pisac je istaknuo sa sedam puta ponovljenom riječju svi; svi narodi. Psalam govori da su svi narodi pozvani participirati na Gospodnjem kraljevstvu.⁹⁰

3.3. Evanđelje: Iv 21, 15-17

Čitanje Evanđelja jest vrhunac liturgije riječi. Ono podrazumijeva veću svečanost i raskošnost u odnosu na ostala čitanja. Njegovo čitanje na misi pripada đakonu, a ukoliko njega nema, onda svećeniku. Praksa govori da to ipak najčešće čini prezbiter. Prije samoga čitanja svećenik moli prignut pred oltarom: “Svemogući Bože, očisti mi srce i usne da mogu dostojno navijestiti tvoju svetu Blagu vijest.”. Čitanje Evanđelja čitava zajednica sluša stojeći na nogama kao znak poštovanja i spremnosti da prihvati ono što je pročitano.⁹¹

⁸⁸ Misni obrazac za spomendan svetog Ivana Pavla II. Dostupno na: <https://bozjemilosrdje.net/wp-content/uploads/2019/03/Obred-sv.-Mise-sv.-Ivan-Pavao-II.pdf>, (23. rujna, 2020.)

⁸⁹ Usp. M. KIRIGIN, *Moja misa*, 16.

⁹⁰ Usp. I. EV. ŠARIĆ, *Psalmi*, Split, 2015., 230.

⁹¹ Usp. M. BABIĆ, Simbolika uz čitanje evanđelja na misi, u: *Služba Božja*, 56 (2016) 2-3-4, 213-217., ovdje 215.

Prva čitanja samo su priprava za Evanđelje. Njegova se uzvišenost najbolje ističe kad ga pjevamo. Nakon što su uvedene tihe mise, puno je toga pojednostavljeno pa se tako i Evanđelje počelo čitati. Nakon što misnik navijesti Evanđelje poljubi ga i tiho izgovori molitveni zaziv: "Neka se po riječima Evanđelja izbrišu naši grijesi.". Stoga je Evanđelje jedna vrsta sakramentalna koji nam oprašta grijeh "ex opere operantis", tj. ovisno o meni. Time što Crkva čita Evanđelje svečanije u odnosu na druge tekstove u Svetom pismu, želi iskazati posebno poštovanje Isusovom nauku koji je ondje zapisan. Sa Isusovim je naukom započelo novo razdoblje povijesti svijeta. Isusov će nauk zasigurno do kraja svijeta ostati najsavršeniji vjerski i čudoredni nauk.⁹²

Nakon što smo rekli nešto o Evanđelju općenito, prelazimo na tekst evanđelja koji se čita za spomendan Ivana Pavla II.

„Nakon doručka upita Isus Šimuna Petra: 'Šimune Ivanov, ljubiš li me više nego ovi?' Odgovori mu: 'Da, Gospodine, ti znaš da te volim!' Kaže mu: 'Pasi jaganjce moje!' Upita ga po drugi put: 'Šimune Ivanov, ljubiš li me?' Odgovori mu: 'Da, Gospodine, ti znaš da te volim!' Kaže mu: 'Pasi ovce moje!' Upita ga treći put: 'Šimune Ivanov, voliš li me?' Ražalosti se Petar što ga upita treći put: 'Voliš li me?' pa mu odgovori: 'Gospodine, ti sve znaš! Tebi je poznato da te volim.' Kaže mu Isus: 'Pasi ovce moje!'“ (Iv 21, 15-17)

Ovaj razgovor između Isusa i Petra vrlo je osoban. Isus oslovljava Petra imenom Šimune Ivanov, kao što ga je oslovio i pri prvom susretu. Ovim tekstom Isus ističe Petra u odnosu na druge učenike i daje mu prvenstvo kao i u ostalim evanđeljima riječima "Ti si Petar Stijena...". Isus postavlja pitanje tri puta što se može usporediti s time da ga je Petar tri puta zatajio. Isus je do sada predstavljen kao jedini i isključivi pastir svoga stada, a sada u svojoj odsutnosti tu ulogu prepušta svom prvom učeniku Šimunu Petru.⁹³

Vrhunac osobnog odnosa Isusa i Petra čitamo u Isusovu pitanju: „Ljubiš li me?“ i Petrovu odgovoru: „Gospodine, ti sve znaš! Tebi je poznato da te volim.“, što možemo smatrati odlučujućom točkom sazrijevanja nakon koje zaista može biti u službi stijene Crkve. Tek kad je saznao u vjeri, mogao je za Krista dati živo svjedočanstvo.⁹⁴

Ovo evanđelje povezuje ljubav prema Isusu i vršenje njegovih zapovijedi. Isus zapovijeda Petru da „hrani“ i „pase“ njegove ovce. Ovdje možemo uočiti paralelu sa

⁹² Usp. M. KIRIGIN, *Moja misa*, 17.

⁹³ Usp. I. DUGANDŽIĆ, *Evanđelje ljubljenog učenika*, Zagreb, 2012., 370-371.

⁹⁴ Usp. *isto*, 372.

starješinama i biskupima koji također trebaju biti pastiri svojim stadima. Evanđelje izražava Isusovu osobnu brigu za svoje stado koje mu je povjerio Bog, a sada on to stado i svoju brigu povjerava Petru.⁹⁵

Isus smatra da će Petar nakon što je primio iskustvo ljubavi u oprostjenju i postao spreman sebe iskreno izmjeriti i priznati više nego skromnu, poraznu istinu o sebi, postati pogodan za brigu o njegovu stadu. Smatra da će ući u dubine ljubavi koje pozna samo onaj tko istinski živi oprostjenje koje je primio. Razgovor sa Isusom Petru je bila svojevrsna škola Božje ljubavi. Zato će i Petar i svi koji budu imali udjela u njegovu poslanju za temelj imati službu opraštanja i pomirenja. Ne bogatstvo ili nekakav prestiž, već službu milosrđa, opraštanja i pomirenja čovjeka s Bogom. Samo onaj tko duboko proživljava oprostjenje postaje sposoban ljubiti i tako drugome omogućiti da ljubi. Isus Petru, dalje u Ivanovu evanđelju, naviješta i njegovu budućnost, tj. kako će završiti svoj život. Način na koji će Petar završiti svoj život povezan je sa njegovim poslanjem. Petra će, kao i Isusa, snaći progonstvo i mučeništvo. Njegova će smrt također biti proslava Boga i njegove ljubavi.⁹⁶

4. Dodatak – sveti Ivan Pavao II. o pastirskoj službi

Sveti Ivan Pavao II. govori kako je kršćanska predaja biblijsku sliku pastira urezala u tri lika: pastira, koji na ramenima nosi izgublenu ovcu; pastira, koji svoje stado vodi na zelene pašnjake; i pastira, koji pastirskim štapom okuplja svoje ovce i štiti ih od opasnosti.

U sva je tri lika vidljivo jedno te isto poslanje: pastir je radi ovaca, a ne ovce radi pastira. Pastir je toliko vezan uz svoje ovce da je spreman svoj život položiti za njih.⁹⁷

Biskupova je dužnost nastojati da ga što više osoba koje s njim čine mjesnu Crkvu i osobno poznaje. Potrebno je da im bude blizak kako bi mogao znati čime se bave, što ih veseli, a što uznemiruje. Nije poželjno da se sve svodi na formalne susrete već je potrebno da biskup pokaže istinsko zanimanje za ono što se događa u ljudskim srcima. Za biskupa je vrlo važno da je u kontaktu s ljudima i da je sposoban s njima uspostaviti vezu na odgovarajući način.

⁹⁵ Usp. D. J. HARRINGTON, B. V. VIVIANO, R. J. KARRIS, R. J. DILLON, PH. PERKINS, *Komentar evanđelja i Djela apostolska*, Sarajevo, 1997., 638.

⁹⁶ Usp. Ivica Čatić, *Isus i Petar - ljubav je srce Crkve*, 23. travnja, 2015. Dostupno na: <https://www.vjeraidjela.com/isus-i-petar-ljubav-je-srce-crkve-iv-2115-25/>, (23. rujna, 2020.)

⁹⁷ Usp. IVAN PAVAO II., *Ustanite, hajdemo!*, Split, 2014., 53-54.

Zanimanje za druge počinje od biskupovog molitvenog života, od njegovog razgovora s Kristom koji mu povjerava “svoje”. Molitva ga pripravlja za susrete s drugima. Ukoliko je biskup duhovno otvoren, njegovi su susreti zanimljiviji i plodonosniji, iako on možda nema puno vremena.

Sveti Ivan Pavao II. je svakodnevno molio za sve ljude. Svakog je čovjeka primao kao osobu koju mu Krist šalje i povjerava.⁹⁸

Najveće bogatstvo kojim biskup raspolaže jest dijeljenje sakramenata. Pri tome mu pomažu svećenici koje je on zareadio. To je blago Krist predao u ruke apostola i njihovih nasljednika, snagom svoje “oporuke”, kako u najdubljem teološkom smislu te riječi, tako i u njezinom najjednostavnijem ljudskom značenju. Uz navještaj Riječi, dijeljenje sakramenata je prva biskupska dužnost kojoj moraju biti podređeni svi drugi njihovi poslovi. Sve u životu i radu biskupa mora biti podložno toj dužnosti. Osim dijeljenja sakramenata, dužnost pastira su i pastirski pohodi. Sveti Ivan Pavao II. nije uspio sve svoje župe pohoditi dok je bio biskup jer ih je bilo puno. Njegovi pohodi trajali su dugo. Imao je odvojene susrete sa različitim skupinama (mladež, nastavnici, itd.), a poseban je susret imao sa supružnicima. Od početka svoje svećeničke službe posebno se dušobrižnički odnosio prema obiteljima i supružnicima.⁹⁹

Biskup je pozvan omogućavati da u njegovoj Crkvi nastaju i razvijaju se djela što su ih drugi osmislili. Obveza mu je samo bdjeti da se sve odvija u ljubavi i vjernosti Kristu. Ivan Pavao drugi govori da je ljude potrebno tražiti, ali isto tako treba i dopustiti svakomu koji pokazuje dobru volju da se nađe u zajedničkome domu, tj. u Crkvi. Potrebno je, dakle, da biskup surađuje sa laicima i sa redovnicima.¹⁰⁰

Biskupstvo je svakako služba. međutim, biskup ne smije biti “službenik”. Biskup ne smije zaboraviti da je on “otac” svoje biskupije. Svetom Ivanu Pavlu je uzor u očinstvu bio sveti Josip.¹⁰¹

⁹⁸ Usp. *isto*, 55-56.

⁹⁹ Usp. *isto*, 57-62.

¹⁰⁰ Usp. *isto*, 88-93.

¹⁰¹ Usp. *isto*, 101.

Zaključak

Sveti Ivan Pavao II. jedna je od osoba koja je uvelike obilježila 20. stoljeće. Najprije kao čovjek koji odiše empatijom i ljubavlju prema Bogu i čovjeku, a potom kao nadbiskup koji je sudjelovao na Drugom vatikanskom koncilu i kao papa koji je uvijek bio blizak svojim vjernicima, ali i svim drugim ljudima, neovisno o njihovoj religiji i njihovim uvjerenjima. U svakom je čovjeku vidio sliku Božju. Osobito su mu dragi bili mladi s kojima je volio provoditi vrijeme i za koje je smatrao da imaju osobitu ulogu u evangelizaciji. Također je i osnivač Svjetskog dana mladih. Osim toga, bio je papa koji je volio baviti se teologijom i filozofijom. U prilog tome, najbolje govori činjenica da je napisao četrnaest enciklika, uz brojne druge radove i knjige. Još jedan veliki doprinos Ivana Pavla II. je u tome što je utemeljio svetkovinu Božjega milosrđa. Gajio je veliku ljubav prema svetoj Faustini i milosrdnom Isusu. Kao papa blizak svim narodima, bio je blizak i Hrvatskoj koja je u vrijeme njegova pontifikata bila pogođena ratom. U svojim posjetima Hrvatskoj, kojih je bilo tri, papa je pružao utjehu i ohrabrenje hrvatskom narodu. Također, za vrijeme njegova pontifikata, Hrvatska je 1992. godine priznata od Svete Stolice, a u papinom trećem posjetu Hrvatskoj, 2003. godine, Hrvatska je dobila svoju prvu blaženicu, Mariju Propetog Isusa Petković.

U drugom dijelu vidjeli smo koje nam bogatstvo nude misne molitve. Mogli smo primijetiti kako u molitvama za spomendan svetog Ivana Pavla II. prevladavaju pojmovi poput ljubavi, milosrđa, pouzdanja, zahvalnosti i predanja. U svim tim pojmovima možemo pronaći svetog Ivana Pavla II. koji je odisao ljubavlju. U radu smo naglasili da se kod Ivana Pavla II. radilo o djelatnoj ljubavi; njegova je misija bila da ljubav koji je primio od Boga prenese dalje na sve ljude. Također, bio je čovjek milosrđa, koji je znao da se čovjek nikad ne može promatrati isključivo kroz pravednost, već da si pravednost i milosrđe neodvojivi.

Treći dio nam donosi biblijska čitanja koja također možemo usko vezati uz svetog Ivana Pavla II. Navedeni tekstovi govore o zajedništvu, autoritetu i ljubavi prema Crkvi. Evanđelje govori o velikoj ulozi koju je Isus povjerio apostolu Petru. Postavio ga je kao pastira svoje Crkve. Godinama kasnije, na to je isto mjesto došao i sveti Ivan Pavao II. O tome koliko je bio velik čovjek, govori nam i činjenica da je toliko dugo i na ispravan način vodio svetu Crkvu. Nadovezujući se ovo, u posljednjem dijelu nam sam Ivan Pavao II. govori na koji se način treba voditi stado povjereno od Boga. U knjizi prema kojoj smo pisali, Ivan Pavao II. govori o ulozi biskupa. Govori kako pastir (biskup) treba biti čovjek molitve, blizak ljudima, treba biti očinski

nastrojen prema narodu i omogućavati da se vjernici u zajednici ostvaruju i doprinose Crkvi svojim sposobnostima i talentima.

Bibliografija

Liturgijska vrela

1. *Missale Romanum ex decreto Sacrosancti eocumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum Ioannis Pauli PP. cura recognitum*, Editio tertia, Typis Vaticanis 2002.
2. *Rimski misal obnovljen prema odluci svetog ekumenskog sabora Drugog vatikanskog a proglašen vlašću pape Pavla VI.*, Zagreb, 2014.

Crkveni dokumenti

3. DRUGI VATIKANSKI KOCIL, *Sacrosanctum concilium. Dogmatska konstitucija o svetoj liturgiji* (22. studeni, 1963.), br. 35. u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008.
4. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb, 2016.
5. PAPA IVAN PAVAO II., *Bogat milosrđem; Dives in misericordia*, Dokumenti 61, Zagreb, 1981.
6. PAPA IVAN PAVAO II., *Da budu jedno; Ut unum sint*, Dokumenti 104, Zagreb, 1995.
7. PAPA IVAN PAVAO II., *Gospodina i životvorca; Dominum et vivificantem*, Dokumenti 87, Zagreb, 1997.
8. PAPA IVAN PAVAO II., *Enciklika o blaženoj Djevici Mariji u životu Crkve na putu; Redemptoris mater*, Dokumenti 85, Zagreb, 1994.
9. PAPA IVAN PAVAO II., *Enciklika o euharistiji i njenu odnosu prema Crkvi; Ecclesia de Eucharistia*, Dokumenti 134, Zagreb, 2003.
10. PAPA IVAN PAVAO II., *Enciklika o radu; Laborem exercens*, Dokumenti 63, Zagreb, 2003.
11. PAPA IVAN PAVAO II., *Enciklika o trajnoj vrijednosti misijske naredbe; Redemptoris missio*, Dokumenti 96, Zagreb, 1991.
12. PAPA IVAN PAVAO II., *Evandjelje života; Evangelium vitae*, Dokumenti Zagreb, 2003.
13. PAPA IVAN PAVAO II., *Odsjaj istine; Veritatis splendor*, Dokumenti Zagreb, 2008.
14. PAPA IVAN PAVAO II., *Otkupitelj čovjeka; Redemptoris hominis*, Dokumenti 56, Zagreb, 1996.

15. PAPA IVAN PAVAO II., *Slavenski apostoli, Slavorum apostoli*, Dokumenti 76, Zagreb, 1985.
16. PAPA IVAN PAVAO II., *Socijalna skrb; Sollicitudo rei socialis*, Dokumenti Zagreb, 1998.
17. PAPA IVAN PAVAO II., *Stota godina; Centesimus annus*, Dokumenti Zagreb, 2001.
18. PAPA IVAN PAVAO II., *Vjera i razum; Fides et ratio*, Dokumenti Zagreb, 1998.

Knjige

1. BOZANIĆ, Josip; *Ivan Pavao II. - Papa hrvatske nade*, Zagreb, 2014.
2. BUJAK, Adam; MALINSKI, Mieczyslaw; *Ivan Pavao II.*, Zagreb, 1980.
3. DUGANDŽIĆ, Ivan; *Evandjelje ljubljenog učenika*, Zagreb, 2012.
4. DZIWIŚ, Stanislaw; *Život s papom*, Split, 2008.
5. HARRINGTON, Daniel J.; VIVIANO, Benedict T.; KARRIS, Robert J., DILLON, Richard J.; PERKINS, Pheme; *Komentar evanđelja i Djela apostolska*, Sarajevo, 1997.
6. IVAN PAVAO II., *Autobiografija*, Zagreb, 2003.
7. IVAN PAVAO II.; *Ustanite, hajdemo!*, Split, 2014.
8. KIRIGIN, Martin; *Moja misa*, Čokovac, 2001.
9. KIRIGIN, Martin; *Pomolimo se*, Čokovac, 1992.
10. LÉON-DUFOUR, Xavier (ur.); *Rječnik biblijske teologije*, Zagreb, 1993.
11. NOVAK, Andrej; *Papa Karol Wojtyła: politički portret i biografija*, Zagreb, 1984.
12. PAŽIN, Zvonko; *Liturgijska sakramentologija*, Đakovo, 2013.
13. PAŽIN, Zvonko; VIŠATICKI, Karlo; *Vlastiti misal đakovačke i srijemske biskupije*, Đakovo, 2013.
14. PETRAČ, Božidar; ŠANJEK, Franjo (prir.); *Ivan Pavao II. i Hrvati*, Zagreb, 1995.
15. RATZINGER, Joseph; *Ivan Pavao II. Moj ljubljani prethodnik*, Split, 2008.
16. RUSCONI, Roberto; *Sveti pape*, Zagreb, 2014.
17. STOTT, John R.W.; *Pavlova poslanica Efežanima. Uvod i komentari*, Novi Sad, 1986.
18. SVIDERCOSCHI, Gian Franco; *Karol Wojtyła. Biografija Ivana Pavla II. Od rođenja do izbora za papu*, Zagreb, 2005.

Članci

1. BABIĆ, Marko; Simbolika uz čitanje evanđelja na misi, u: *Služba Božja*, 56(2016)2-3-4, str. 213-217.
2. BADURINA, Ante, Poznavali smo sveca, u: *Ivan Pavao II. - putnik, supatnik i navjesticitelj*, Zadar, 2015., str. 11-30.
3. CAREV, Franjo; Mensa Verbi Dei, u: *Bogoslovska smotra*, 36(1966)2, str. 297-301.
4. CRNČEVIĆ, Ante; Bl. Terezija iz Kalkute i Sv. Ivan Pavao II. Svetci našega vremena ili: mogući putevi svetosti, u: *Živo vrelo*, 33(2016.)9, str. 7-15.
5. CRNČEVIĆ, Ante; "...da postanemo jedno tijelo i jedan duh", Euharistijska preobrazba Crkve, u: *Živo vrelo*, 35(2018.)7, str. 15-21.
6. CRNČEVIĆ, Ante; Dar pričesti i dar služenja pričesti. O zajedničarskoj i služiteljskoj dimenziji pričesti, u: *Živo vrelo*, 25(2008.)8, str. 2-6.
7. DANČUO, Milan; Kristovo otajstvo u čašćenju svetih, u: *Živo vrelo*, 36(2019.)10, str. 2-9.
8. HOLJEVAC TUKOVIĆ, Ana; HOLJEVAC, Robert; Uloga Svete Stolice i Ivana Pavla II. u međunarodnom priznanju Republike Hrvatske, u: *Bogoslovska smotra*, 89(2019.)1, str. 57-84.
9. Kakva nam je liturgija? (osvrt na anketu), u: *Služba Božja*, 25(1985.)1, str. 321-330.
10. KIRIGIN, Martin; Sveti Pavao i liturgija, u: *Služba Božja: liturgijsko – pastoralna revija*, 35(1995)2, str. 156-158.
11. MANDARIĆ, Valentina; Mladi – nada Crkve i svijeta, u: *Ivan Pavao II., poslanje i djelovanje* (zbornik), Zagreb, 2007.
12. MANDARIĆ, Valentina; Pastoralni projekt za mlade Ivana Pavla II., u: *Bogoslovska smotra*, 76(2006.)1., str. 123-145.
13. POZAIĆ, Valentin; Pogled na encikliku „Veritatis Splendor“, u: *Obnovljeni život*, 49(1994.)1, str. 3-8.
14. PRZYGODA, Wieslaw; Božje milosrđe kao temelj djelatne ljubavi Crkve, u: *Diacovensia: teološki prilozi*, 27(2019)4, str. 637-651.
15. SVIDERCOSCHI, Gian Franco, *Karol Wojtyła. Biografija Ivana Pavla II. Od rođenja do izbora za papu*, Zagreb, 2005.
16. ŠESTAK, Ivan; Hrvatska recepcija enciklike Fides et ratio, u: *Obnovljeni život*, 74(2019.)3, str. 365-378.

17. TOMAŠEVIĆ, Luka; Antropologija i neke posebnosti enciklike „Evangelium vitae“, u: *Služba Božja*, 36(1996.)4, str. 307.-326.
18. VIDOVIĆ, Marinko; Ljubav - praktična norma savjesti i vjere kod Pavla, u: *Obnovljeni život*, 59(2004)2, str. 171-197.
19. VOLAREVIĆ, Domagoj; Euharistija: od zahvale do ispunjenja. Nadahnuća iz popričesnih molitava, u: *Živo vrelo*, 35(2018.)7, str. 9-13.
20. VRANJEŠ, Nikola; Milosrđe kao temeljni element svakog navještaja, u: *Bogoslovska smotra*, 86(2016.)3, str. 687-704.

Elektronički izvori

1. <https://bozjemilosrdje.net/wp-content/uploads/2019/03/Obred-sv.-Mise-sv.-Ivan-Pavao-II.pdf> (27. kolovoza, 2020.)
2. <https://hkm.hr/duhovnost/svetkovina-bozjeg-milosrda-utociste-i-zaklon-dusama/> (12. srpnja, 2020.)
3. https://www.dubrovačka-biskupija.hr/portal/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=2235&Itemid=736 (21. srpnja, 2020.)
4. https://www.vaticannews.va/hr/papa/news/2020-05/papa-ivan-pavao-ii-molitva-blizina-pravednost-milosrdje.html?fbclid=IwAR1JWa_y5dMz2HNW8xfkFzfxup0aVeLEnZiN1WB_oQKR39DEbiptx52neE, (11. rujna, 2020.)
5. https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccdds/documents/rc_con_ccdds_doc_20110402_colletta_lt.html (2. listopada 2020.)
6. <https://www.vjeraidjela.com/isus-i-petar-ljubav-je-srce-crkve-iv-2115-25/>, (23. rujna, 2020.)
7. <https://www.vjeraidjela.com/17-nedjelja-kroz-godinu-b-homilija/>, (20. rujna, 2020.)